Series I Volume XIV 1988

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ
ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL

Series I Vol. XIV 1988

CONTENTS

Letters 1

ABGARIANS, Mesrop T. Armenian Origins and Numismatic Evidence of Proper Pronounciation of Our Alphabets 2

ԱԲԳԱՐԵԱՆՑ, Մեսրովբ Դ. Հայերի ծագումը և դրամական տուեալներ մեր այբուբենի իրական հնչիւնների 5

NERCESSIAN, Terenik. Artaxiad Armenian Coin Monograms 7

Armenian Numismatic Literature 10

Announcement on *Bank Notes of Armenia*, by Y. T. Nercessian ..... 10+

Announcement on Membership Dues 11

NERCESSIAN, Y. T. Inventory of Gosdantin I Trams 12

ՍԱՐԳՍԵԱՆ, Հենրի Վ. Review of *Armenian Coin Hoards - Հայկական դրամագիւտեր* 16

Armenian Numismatic Literature 19

Letters 21

ԲԱԼԱՅԵԱՆ, Եզնիկ. Պերճ Մ. Կարապետեան 22

BEDOUKIAN, Paul Z. An Armenian Medal, Struck in 1908 by Patriarch Izmirlian of Constantinople, in Commemoration of the Establishment of a New Constitution in the Ottoman Empire Guaranteeing Equality for All 24

Armenian Numismatic Literature 27

Letters 31

Excerpts from the Letters on Publication of the *Bank Notes of Armenia* 32

ՍԱՐԳՍԵԱՆ, Հենրի Վ. Հայ դրամագէտների մասնակցութիւնը գիտաժողովներում (1987-1988) 34

SARKISSIAN, Henry V. The Participation of Armenian Numismatists in the 1987 to 1988 Symposiums [Summary] 40

Armenian Numismatic Literature 42

Donations 42

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ESTABLISHED 1971

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY

Series I Volume XIV, No. 1 March 1988

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ
ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL

Series I Vol. XIV. No. 1 March 1988

LETTERS

... With respect to your published *Armenian Coin Hoards*, it is not only interesting in terms of the coins found in each hoard and the total number of coins, but the time span it covers and the continuing relative scarcity of certain coins. An excellent publication!

... On a personal note, I want to thank you and the other members of the Armenian Numismatic Society for making the effort, the very substantial effort to further the knowledge in Armenian numismatics. I can imagine what it takes to get these publications out. Should you need any help in proof reading or editorial efforts please do not hesitate to contact me.

George Derderian
Arlington, VA

... Congratulations on your Macintosh Plus computer. It looks like you are using it to help produce the *Armenian Numismatic Journal*, and it looks good.

George Shirinian
Toronto, Canada

I am a member of the Armenian Numismatic Society and thus take the liberty of addressing this letter to you as a specialist of coins and medallions.

Recently a friend of mine brought me a medallion and asked me to identify it. Being unable to do so, I thought of referring the matter to you, thinking that you might also be a specialist of medallions.

The medallion is in copper, 32 millimeters in diameter. On one side is a "khatchkar" with a circular inscription in Russian and in Armenian which reads "ՏԷՐ ԿԵՑՈ ՁՀԱՅՍ."

On the reverse, is another inscription in Russian and one in Armenian which reads: "1915-Թ-ՌՅԿԴ ՌՈՒՍՔ ԱՌ ՀԱՅՍ Ի ԺԱՄՈՒ ՓՈՐՁԱՆԱՑՍ." There is also a two-headed eagle with a crown on top and wings outspread.

My friend would like to know where this medallion was minted, who minted it and whether it has any historical value. I have the impression that the Russian text is the translation of the Armenian.

Thank you very much for your time Mr. Nercessian.

Vahe Oshagan
San Francisco, CA

Editor's note: The above medal is described by Henry Sarkissian (see *Armenian Numismatic Bibliography and Literature*, citation 1232). It was issued in Petrograd in 1915 as a memorial to the 1915 Armenian genocide by the initiative of Petrograd authorities and designed by sculptor E. I. Malishev. The Russian legend is "АРМЯНАМЪ ВЪ ГОДИНУ ИСПЫТАНIЯ. 1915," and the other side, "ДА ХРАНИТЪ ГОСПОДЬ АРМЯНЪ." The Rusian and Armenian texts mean the same.

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL is the quarterly publication of Armenian Numismatic Society an educational non-profit organization. Editor, Y. T. Neressian, 8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, California 90660, U. S. A. Associate Editors, W. Gewenian, T. Nercessian, Corresponding Editors, Henry Sarkissian (Yerevan), G. Derderian (Arlington, VA). Non-member subscription $6.00 per year. Single copies $2.00. Back issues available.

ARMENIAN ORIGINS AND NUMISMATIC EVIDENCE OF PROPER PRONOUNCIATION OF OUR ALPHABETS

We Armenians speak Armenian and are proud of our language and our rich literature But how much do we know about the origin of our nation and about the formation of our language?

Like the German Greek and Latin languages the Armenian language is classified as Indo-European But Armenian is a specific branch of the Indo-European language family

Based on archaeology. linguistic analysis and ancient historical records many foreign and Armenian historians and linguists have investigated the origin of Armenian Unfortunately, their conclusions on the origin of Armenian vary However historians concur that Armenians are descendents from different tribes Yet it is difficult to delineate the impact of any one group on the ancestry of Armenians

Armenia (Armena) was first mentioned by name in 520 B.C. by the Persian Emperor Darius I (522-486 B.C.) Moreovor, confirmation of Armenian origin comes from two inhabitants of Anatolia during the second millenium B.C in the Hittites and the Hurrians Although the Armenian language is not thought to be closely related to the Hurrian or the Hittite languages linguists point out that there are some words in common among the Armenian, Hittite and Hurrian languages resulting from constant cultural contacts However, another migration of Indo-Europeans into Asia Minor also contributed to the development of the Armenian language. These Indo-Europeans were the early Greeks and Phrygians The Phrygian invasion constituted bringing about the demise of the Hittite Empire and occupying its territorties As a result of being near, Armenian shows close linguistic ties with Greek and the little known language of the Phrygians The ties between Armenians and Phrygians seemed to be so close that some ancient historians mistook Armenians as being Phrygians

In its days Urartu was a formidable nation with a central government, social stratification armed forces and transportation network Between the ninth and sixth century B.C the kingdom of Urartu occupied the land of what was later to be called Armenia. It is not quite clear, whether the Armenians lived within the empire or its peripheries Alhough the findings of modern archaeology and linguistics shows that Urartuan kindom in itself is Armenia The Armenians were local inhabitants and not immigrants. Nevertheless, with the fall of Urartu by Scythians and Medes, the Greek historian Xenophon refers to an Armenian revolt during the reign of King Cyrus Cyrus was the founder of the Achaemenid dynasty which replaced the Medes as rulers of Persia (550 B.C.) which intern ruled over Armenia until the invasion of Alexander the Great (332 B.C.).

Armenian culture appears to emerge from a synthesis of Indo-European and native Anatolian cultures That is, early Armenians, like their modern counterparts were influenced by a variety of different cultures Accoding to Hratchia Adjarian, the well known Armenian linguist, Armenian is very similar to the Greek language Greek and Armenian have 524 words in common, while both languages have similar gramatic

formations That is why many linguists have classified Armenian as an Indo-European language However the Armenian language occupies a unique place between the Asian and European languages There are 423 words adopted from Arian language with a comparable amount from Baltic-Slavic languages Though lack of literary sources makes it impossible to study the pre-Mesropian Armenian some evidence after this period shows that the Armenian language has adopted many words from the old Persian and Pahlevi languages Adjarian places as the amount of words taken from these languages as 1405 of which 574 is being used presently From 1066 Greek and Latin words only 202 is left in our literature With Assyrian, 209 words were initially adopted and 109 is used today

When St Mesrop Mashtotz invented the alphabet in A D 404, the Armenian language was not formed overnight Armenian, being a rich and grammatically perfect language was already the official language spoken throughout the Armenian kingdom But how they were writing is still an enigma Though Aramaic or Greek letters were probably used Regardless of this, Adjarian believes that in the fifth century the *grabar* or classic Armenian was the spoken language

After the invention of Armenian alphabet, our first authors wrote by the language spoken at that time They did not create a new language Although the literary language was enriched, and new words were added while words were given new composition and foreign words were rejected

After the fifth century, by natural evolution the speaking language was changed to such a degree that the *grabar* was ignored However the *grabar* remained the literary language used until the end of ninth century The speaking language called *ashkharhabar*, passed many phases during the following centuries and eventually split into two distinct branches called Eastern and Western Armenian Both dialects are based on classic Armenian Yet the basic difference between the Eastern and Western Armenian is in the grammer and more important the phonetic alphabet Spelling is identical with the exception of the proper names and those foreign words accepted into Armenian during the late nineteenth and twentieth centuries

However, this difference cannot be compared for example, to those that exist between hundreds of Chinese or Phillipine dialects, who hardly understand each other Any Armenian with a fair knowledge of his or her language should be able to understand the other dialect easily Unfortunately, like many other factors that have divided the nation into two, the creation of two dialects has also created some difficulties.

In the Soviet Republic of Armenia of today the official language is the Eastern Armenian dialect This is the same for Armenians in Iran Yet in the diaspora, seventy to eighty percent speak Western Armenian, the dialect that they or their ancestors used to speak in their native country, Turkey or Cilician Armenia

St Mesrop Mashtoz formed the Armenian alphabet according to the Greek alphabet which in turn was formed from the initial Phoenician alphabet All the European nations, Latin and Slavic adopted the same order For example,

alfa	beta	gamma	delta	etc	and	tau
a	b	g	d			t
ա	բ	գ	դ			տ
and not----a	p	k	t			d

What are the most phonetic differences?

Eastern Armenian		Western Armenian
Բ – B as in book	Changed to	Փ – P as in pen
Գ – G as in go		Ք – K as in king
Դ – D as in day		Թ – T as in ten
Կ – K as in king		Գ – G as in go
Պ – P as in pen		Բ – B as in book
Ջ – J as in joke		Չ – Ch as in church
Տ – T as in ten		Դ – D as in day

On the coinage of Artaxiad Tigranes is written ΤΙΓΡΑΝΟΥ - TIGRAN and not DIKRAN and ΑΡΤΑΥΑΖΔΟΥ - ARTAVAZD and not ARDAVAZT.

In all foreign historic books, ancient or modern, Tigranes is written as in above. This is a strong evidence of what the proper pronounciation was two thousand years ago. It is strange and regrettable that some famous Armenians write DIKRAN, deviating from the classic spelling of this famous name

Where and when the Armenian was divided into two dialects is no known exactly, because any literature reaching us has been in *grabar*. but there are some reasons to believe that the change took place in Cilician Armenia

I have myself found a key to the problem, again taking a coin as evidence

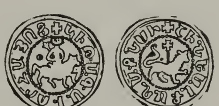

On the coin of GUY LUSIGNAN the letter G instead of its corresponding Գ is spelled Կ (Կի)

This small evidence may prove that the phonetics of our alphabet was changed already at the time of King Guy (1342-1344) of Cilician Armenia *

MESROP T. ABGARIANS

---

* Read during the May 10, 1986 meeting of the Armenian Numismatic Society in Glendale, California.

ՀԱՅԵՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ ԵՒ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ ՄԵՐ ԱՅԲՈՒԲԵՆԻ ԻՐԱԿԱՆ ՀՆՉԻՒՆՆԵՐԻ

Խօսում ենք հայերէն, հպարտ ենք մեր լեզուով և մեր հարուստ գրականութեամբ, բայց ի՞նչքան գիտենք մեր լեզուի կազմաւորման և մեր ազգի ծագման մասին:

Հայերի ծագումը մութ է, թէև եւրոպացի և հայ պատմաբան-գիտնականներ աշխատել են պարզաբանել` հիմնուած հնագիտական, լեզուաբանական և պատմական աղբիւրների վրայ, բայց ունեցել են տարբեր կարծիքներ: Իրականութիւնը այն է, որ հայերը կազմաւորուել են տարբեր ազգերից, թէև դժուար է բնորոշել այն ցեղային խումբը, որը կարևոր դեր է ունեցել:

Արմինիա անունը առաջին անգամ յիշուել է Դարեհի արձանագրութիւնների մէջ Ն.Ք. 520 Թ.: Բայց իրաւացի տուեալներ կան, որ հայերի ծագումը գալիս է հիթիթներից և հիւրեններից, որոնք եղել են Անատոլիայի բնակիչներ երկրորդ հազարամեակում: Թէև հայերէն լեզուն կապակցութիւն չունի նրանց լեզուի հետ, բայց որոշ բառեր միմիանցից փոխ առնուած են, իրար հետ շարունակ շփման մէջ լինելով:

Աւելի ուշ յոյների և փռիւգիացիների գաղթը կազմում է հնդեւրոպական ցեղերի խմբաւորումը Փոքր Ասիայում: Փռիւգիացիները իրական հիթիթների անկման պատճառը դարձան: Հայերը լեզուական շատ մօտ կապեր ունեն յոյների և փռիւգիացիների հետ: Որոշ հին պատմաբանների կարծիքով հայերը հէնց փռիւգիացիներից են սերած:

Իններորդ և վեցերորդ դարերի ընթացքում Ուրարտուն գրաւեց այն հողամասը, որ յետոյ կոչուեց Հայաստան: Ուրարտուն իր ժամանակին ուժեղ և լաւ կազմակերպուած պետութիւն էր: Հայերը արդեօ՞ք պետութեան մէջ էին ապրում: Նորագոյն հնախուզական և լեզուաբանական տուեալները փաստում են, որ ուրարտական թագաւորութիւնը հէնց հայկական է եղել: Ապացուցուել է հայերի բնիկ լինելը և արմէնների գաղթի վարկածի անճիշդ լինելը:

Ուրարտուի անկումից յետոյ հայերը կարևոր դեր ստանձնեցին: Յոյն պատմաբան Քսենոֆոնը յիշում է հայերի մի ապստամբութեան մասին Կիւրոսի դէմ, որը հիմնադիրը եղաւ Աքեմենեան հարստութեան 550 Թ. և որոնք իշխեցին Հայաստանի վրայ նոյնպէս մինչև Աղեքսանդր Մակեդոնացու արշաւանքը Ն.Ք. 332 Թ.:

Ինչպէս տեսանք հայկական մշակոյթը խառնուրդ է հնդեւրոպական ու բնիկ տարրերի և ազդուած է տարբեր մշակոյթներից: Ըստ Հրաչեայ Աճառեանի` մեր լեզուն շատ մօտ է յունականին, 524 բառերով և քերականական կազմութեամբ: Այդ պատճառով հայերէնը դասուել է եւրոպական լեզուների շարքում: Բայց իրականում հայերէնը եզակի տեղ է գրաւում, լինելով եւրոպական և ասիական լեզուների միջև: Նախամեսրոպեան հայերէնը գրաւոր աղբիւրների չգոյութեան պատճառով` հնարաւոր չէ ուսումնասիրել. սակայն հետագայի վիճակը պարզում է, որ հայերէնը բաւական փոխառութիւններ է կատարել հին պարսկերէնից և պահլաւերէնից. Ըստ Աճառեանի 1405 բառ, որոնցից 574-ն է գործածւում այսօրեայ հայերէնում: Յունարէնից և լատիներէնից 1066 բառ, որոնցից 202-ն է գործածական: Ասորերէնից 209 բառ, որոնցից 109 դեռևս գործածական է:

Երբ 404 Թ. Ս. Մեսրոպ Մաշտոցը հնարեց մեր այբուբէնը, հայերէնը արդէն կազմուած լեզու էր, որ խօսւում էր ամբողջ Հայաստանում: Բայց թէ ինչպէ՞ս էին

գրում, մութ է մեզ համար. գուցէ արամերէն կամ յունարէն տառերով: Ըստ Աճառեանի՝ հինգերորդ դարում գրաբարը խօսակցական լեզու էր, այնպէս որ տառերի գիւտից յետոյ մեր առաջին հեղինակները այդ խօսակցական լեզուով գրեցին. աւելի ճոխացնելով և կատարելագործելով:

Ժամանկի ընթացքում խօսակցական լեզուն փոխուեց և գրաբարը մոռացուեց: Սակայն գրական լեզուն մնաց գրաբար և անփոփոխ մինչև տասնիններորդ դարի վերջերը: Բայց խօսակցական լեզուն կամ աշխարհաբարը, դարերի ընթացքում անցնելով զանազան փուլերից՝ հասաւ մեր երկու որոշ յղկուած և կատարեալ ճիւղերով, կոչուած արևելահայերէն և արևմտահայերէն լեզուներին: Իրականի մէջ երկու բարբառներն էլ հիմնուած են գրաբարի վրայ: Ուղղագրութիւնը նոյնն է, կայ որոշ քերականական և յատկապէս հնչիւնաբանական տարբերութիւններ: Ընդհանուր առմամբ տարբերութիւնը մեծ չէ, որևէ հայ որոշ չափով գիտակից իր լեզուին՝ կարող է հասկանալ միւս բարբառը շատ հեշտութեամբ: Բայց դժբախտաբար, շատ ուրիշ տուեալներ կան, որ մեր ազգը բաժանած են երկուսի: Երկու բարբառների գոյութիւնը որոշ դժուարութիւններ և անախորժութիւններ է ստեղծել:

Ս. Մեսրոպ Մաշտոցը մեր այբուբենը կազմեց յունական այբուբենի հիման վրայ: Բոլոր արոպական ազգերը լատին և սլաւ նոյն կարգը պահեցին: Այսպէս օրինակ.-

	alfa	beta	gamma	delta	etc.	and	tau
	a	b	g	d			t
	ա	բ	գ	դ			տ
և ոչ-----	a	p	g	t			d

Արտաշէսեան դրամների վրայ Տիգրան գրուած է ΤΙΓΡΑΝΟΥ - TIGRAN և Արտաւազդի դրամի վրայ՝ ΑΡΤΑΥΑΖΔΟΥ - ARTAVAZD: Բոլոր արոպական պատմական գրքերում, թէ հին և թէ նոր, Տիգրան և Արտաւազդ գրուած են ինչպէս վերը: Այս ցայտուն փաստ է թէ իրական ի՞նչ հնչիւններ են ունեցել մեր տառերը երկու հազար տարի առաջ:

Որտե՞ղ և ի՞նչ ժամանակուանից հայերէնը երկու բարբառ դարձաւ. չգիտենք ճշգրիտ, քանզի գրական փաստ չկայ. որևէ գրականութիւն մեր ձեռքին հասած եղել է գրաբար:

Նորից դրամական մի ապացոյց կարծել է տալիս, որ փոփոխութիւնը տեղի է ունեցել Կիլիկիայում երբ հայերը շարունակ շփման մէջ էին արոպական ազգերի հետ:

Գի Լուսինեանի (GUY LUSIGNAN) դրամի վրայ G տառը իր համապատասխան Գ-ի փոխարէն գրուած է Կ-ով (Կի): Սա մի փոքրիկ ապացոյց է, որ այդ ժամանակ արդէն բառերի հնչիւնները փոփոխութեան էին ենթարկուել ըստ արևմտահայերէնի:

ՄԵՍՐՈՎԲ Տ. ԱԲԳԱՐԵԱՆՑ

ARTAXIAD ARMENIAN COIN MONOGRAMS

No.	Monogram		Ruler	Coin	Coinage of the Artaxiads of Armenia, No
	Obverse	Reverse			
1	A		Tigranes II	AE	120, 124
2		A	"	AE	104, 128
3	A		Artavasdes II	AE	134-5
4	A		Tigranes IV	AE	157
5	A/И		Tigranes II	AE	119
6		Δ	"	Drachm	87
7		Δ/M/H	"	4 Drachm	29
8		Δ/H/A	"	AE	94
9		Δ/H	"	AE	105-6
10		ΔHM	"	AE	114, 121
11		ΔΛ	"	Drachm	51
12		ΔM	"	AE	116
13		Δ M	"	AE	117
14		Δ H M	"	AE	118
15		A/T/И	"	AE	99
16		EΛ	"	Drachm	86
17		EΛ/A/ΞC	"	"	53
18		EΛ/B	"	"	59
19		EΛ/B/ΞK	"	"	52
20		EΛ/Δ	"	"	60
21		EΛ/Z	"	"	62
22		EΛ/H	"	"	62a
23		EΛ/H/ΞC	"	"	54
24		EΛ/Л	"	"	63
25		EΛ/Л/ΞC	"	"	55
26		EΛ/K/ΞC	"	"	56
27		EΛ/Λ/ΞC	"	"	57
28		EΛ/O	"	"	64
29		EΛ/O/ΞC	"	"	58

No.	Monogram		Ruler	Coin	Coinage of the Artaxiads of Armenia, No.
	Obverse	Reverse			
30		ΕΛ/Ϛ	Tigranes II	Drachm	61
31		ΕΛ/ΞΚ	"	"	65
32		Z	Artavasdes II	"	131
33		ZA/ΞΚ/A	Tigranes II	4 "	8
34		ZΔ/ΞΚ/A	"	4 "	9
35		ZΛ/ΞΚ	"	4 "	7
36		ZΛ/ΞΚ	"	Drachm	84
37		ZΛ/ΞC	"	"	83
38		HΛ/ΞΚ/A	"	4 "	9a
39		ΘΕ/ΟΦ	"	AE	110, 113
40		IϚ	Tigranes I	AE	3
41		Λ	"	AE	4
42		Λ	Tigranes II	4 Drachm	28
43		Λ/ΞC	"	Drachm	85
44		Λ/Ᵽ	"	4 "	38a
45		M/A	Tigranes I	AE	6
46		И	Tigranes II	AE	111
47		N/A/AMΣ	"	4 Drachm	12
48		O	"	4 Drachm	36
49		Π	"	4 Drachm	11
50		Σ	"	4 Drachm	16
51		ΣΩ	"	4 Drachm	10
52		CΛ/ΞC	"	Drachm	50
53		ϚΛ/B/ΞΚ	"	"	66
54		ϚΛ/Γ/ΞΚ	"	"	67
55		ϚΛ/Δ/ΞΚ	"	"	68
56		ϚΛ/Δ/ΞC	"	"	73
57		ϚΛ/Ε	"	"	79
58		ϚΛ/Ε/ΞΚ	"	"	69
59		ϚΛ/Ε/ΞC	"	"	74
60		ϚΛ/Z/ΞΚ	"	"	70
61		ϚΛ/Θ/ΞC	"	"	78
62		ϚΛ/H/ΞC	"	"	75
63		ϚΛ/I/ΞΚ	"	"	71
64		ϚΛ/I/ΞC	"	"	76
65		ϚΛ/K/ΞC	"	"	77
66		ϚΛ/O/ΞΚ	"	"	72

No.	Monogram Obverse	Monogram Reverse	Ruler	Coin	Coinage of the Artaxiads of Armenia, No.
67		SΛ/ΞC	Tigranes II	Drachm	80
68		SΛ/₹	Artavasdes II	"	130
69		T	Tigranes II	4 "	35
70		Ͳ	"	4 "	24, 40
71		Ͳ	"	AE	91
72		T/A	"	AE	95-7
73		Ͳ/A	"	AE	93, 101
74		TEK	Tigranes IV	AE	161
75		TCV	and Erato	AE	162
76		T/ᔕ	Tigranes II	AE	123
77		Ħ	"	4 Drachm	37
78		Ħ	"	AE	112
79		Ħ/A	"	Tetradrachm	30
80		Ħ/A	"	"	17, 48
81		Ħ/Θ	"	"	19, 47
82		Ħ/o	"	"	34
83		Σ	"	"	31
84		Σ̊	"	"	21-3, 46
85		Σ̊/A	"	"	18, 39
86		Σ̊/Θ	"	"	33
87		Σ/.	"	"	31
88		Σ̊/.	"	"	32
89		Σ/✣	"	"	27
90		✢/✢	"	"	26
91		✢/↑	"	"	20, 45
92		∀	"	"	25
93		ᵽ	"	"	38
94		⅄	"	"	41
95		Ω	"	Drachm	49
96		∴Λ/Δ	"	"	81
97		∴Λ/Z	"	"	82
98		[illegible] ΦE/OΦ A ΓMΣ	"	4 "	13

No.	Monogram		Ruler	Coin	Coinage of the Artaxiads of Armenia, No.
	Obverse	Reverse			
99		[illegible] ΦΕ/ΟΦ Α ΓΜΣ	Tigranes II	4 Drachm	14
100		[illegible] K/₣/A	"	4 Drachm	15
101		[illegible]	"	AE	109
102		[illegible]/ΠΗ	Artavasdes II	4 Drachm	129

Compiled by TERENIK NERCESSIAN

[illegible] NUMISMATIC LITERATURE

01 [illegible] Los Angeles: Armenian [illegible] Society [illegible] No. 5, 1987 [illegible] English and Armenian.

[illegible] Armenian [illegible]

02 [illegible] pp. 34-36, illus. In Armenian.

While describing the architectural and metallic monuments created by father and son [illegible] mentioned are the bronze medals dedicated to the [illegible] Yerevan, the International day of children, [illegible] Nalbandian, H. Toumanian [illegible] and R. Israelian.

[illegible]

03 HARUTYUNIAN, Vahan. Genuine Art in Small Forms, by Vahan Harutyunian. *Kroonk*, Vol. IX (August 1986), No. 8, p. 24, illus.

See abstract of No. 2

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ESTABLISHED
1971

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY

Series I Volume XIV, No. 2 June 1988

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ
ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL

Series I | Vol. XIV, No. 2 | June 1988

ANNOUNCEMENT

MEMBERSHIP DUES

DEAR FRIENDS:

The dues of our Society are not sufficient to cover the cost of printing and mailing of our Journal. Therefore, at the December of 1987 meeting of the Society, it was voted upon that we increase the annual dues of the Society to a minimum of $8.00 per member, and increase the subscription for institutions, to $10.00 as there is more paperwork in processing an institution over that of a regular member.

As you know, the Society has been publishing one of the finest ethnic numismatc journals in the field, and along with the books that we undertake, our finances never cover the cost of operation. Therefore, this inscrease in dues will at least cover the actual cost of our quarerly Journal.

We appreciate your cooperation, and even ask you to consider special gifts to the Society to cover our overall costs, which has been carried on by a very few of our members.

A special word of thanks should be given to our Secretaty and Editor Yeghia Nercessian for his tremendous labor of love in writing the Journal, and doing all of the research that goes into its publications.

Thank you for your cooperation,

Sincerely yours,

Luther Eskijian,
Presient

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL is the quarterly publication of Armenian Numismatic Society an educational non-profit organization. Editor: Y. T. Nercessian, 8511 Beverly Park Place, [illegible]

INVENTORY OF GOSDANTIN I TRAMS

The focus of this article is on the silver coinage of Gosdantin I (1298-1299) of Cilician Armenia. Gosdantin I became king and reigned for less than a year; as a consequence, all his coinage, gold, silver, and copper, are very rare.

In the context of Roupenian dynasty, early Cilician Armenian coins such as those minted by Levon I, Hetoum I, and Levon II, are beautiful and attractive to medieval coin collectors. With the exception of three subsequent kings, the coins struck by the latter kings display a definite decline in the quality of coinage in terms of silver content, size and weight of the silver and copper coins, and quality of workmanship. The debased Cilician Armenian silver coin (takvorin) iconography for most kings, succeeding Levon II, resemble each other, the obverse portraying an equestrian in Hetoum I bilingual coin tradition, and the reverse displaying the "Armenian lion" to the right in the Hetoum I regular tram tradition, however, executed in a less artistic manner.

Two of the kings, Smpad (1296-1298) and Oshin (1308-1320), issued high quality special coronation coins, resembling Levon I trams. Oshin also issued debased silver coins which are smaller in size and poorer in design resembling the debased silver coins of his predecessor, in the standard pattern takvorin.

During his short reign, Gosdantin I struck beautifully executed coins that are attractive in style and design and unique to the Cilician Armenian kingdom. The gold, silver, and copper coins are shown in Figure 1.

	AV	AR	AE
Obv.:	Equestrian	Equestrian	King Standing
Rev.:	Castle of Sis	King Standing	Cross

Figure 1. Coinage of Gosdantin I

The gold coin has an equestrian design on the obverse with the king holding a sword in his right hand instead of a cross; and the fortess of Sis is engraved on the reverse. The obverse of the silver coin shows a standing figure of the king holding an uplifted sword in his right hand and a cross in his left hand, while the reverse has an equestrian design similar to the obvese of the gold coin. The obverse of the copper coin has a standing figure of the king similar to that in the reverse of the silver tram, while the reverse has a cross. It is noteworthy that an element of the silver tram is present in both the gold and copper coins.

The best inventory of Gosdanting I trams to this point in time was provided by Paul Z. Bedoukian.[1] When Bedoukan's corpus was published in 1962, the number of known specimens of Gosdantin's trams (silver coin) was 12. During the past twenty-five years the known number of

---

1. P. Z. Bedoukian, *Coinage of Cilician Armenia (CCA)*(New York, 1962; Vienna, 1963; Danbury, CT, 1979), pp. 334-335.

this coin has more than doubled to 26, the relative rarity of this coin to other Cilician Armenian coins is maintained. However, this is not a correct representation of the actual trams in existence. The number may be higher than presented here as some collectors prefer not to publicize their holdings.

The coins listed in the catalogue are 21 to 23 mm in diameter and weigh 2.60 to 3.05 grams, with one coin weighing 3.51 grams.

Examination of the catalogue below reveals some variants in field marks and overse-reverse legends not published in Bedoukian's corpus.

1. Two coins (Nos. 10, 11) have a three-fingered leaf to the right of the horse. This field mark was drawn on the specimen Sibilian illustrated.[2]
2. Three coins (Nos. 15, 16, 18) have dots in their fields: on the obverse dots between the front two legs and between the two front and two hind legs of the horse, and on the reverse one dot on each side of the king.
3. Two coins have new obverse-reverse legend combinations (Nos. 9 and 21).

During the past twenty-five years the inventory of Gosdantin I trams has increased due to new discoveries. No doubt the number of Gosdantin I silver coins will continue climbing. It is hoped that this snort report and the catalogue given below will encourage others to post us on their acquisitions or new discoveries.

Y. T. NERCESSIAN

CATALOGUE

01. Obv.: ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՍ ԹԱԳՐ ՀԱՅՈՑ (ref. Bed. 1726)[3]
Rev.: ԿԱՐՈՂՈԻԹԲՆ ԱՅ Է ԹԱԳՐ
3.51 grams, 21 mm, ↗, LE Collection
02. 3.00 grams, 22 mm, ↑, PB Collection
03. 3.00 grams, 22 mm, ↗, Mekhitarist Museum Collection, Vienna
04. Mekhitarist Museum Collection. Vienna
05. 2.40 grams, 22 mm, ←, PB Collection
06. 22 mm, ↘, Armenian Patriarchate Museum Collection, Jerusalem[4]

07. Obv.: ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՍ ԹԱԳՐ ՀԱՅՈ (ref. Bed. 1727b)
Rev.: ԿԱՐՈՂՈԻԹԲՆ ԱՅ Է ԹԱԳԱԻՐ
2.77 grams, 22 mm, ↘, JG Collection
08. Mekhitarist Museum Collection, Vienna

---

2. C. Sibilian, *Classification of Roupenian Coins* (Vienna, 1892), pl. IV, No. 43 (in Armenian).
3. The numbers after "Bed." refer to Paul Z. Bedoukian's *Coinage of Cilician Armenia* corpus numbers.
4. P. Z. Bedoukian, "A New Collection of Armenian Coins Donated to the Museum," *Sion*, Vol. LIII (March–April 1980), p. 73, No. 1726 (in Armenian).

09. Obv.: ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՍ ԹԱԳՐ ՃԱՅՈ
Rev.: ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՅ Է ԹԱԳՐ
Torkom Demirjian[5] Catalogue III, No. 55

10. Obv.: ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՍ ԹԱԳՐ ՃԱՅ (field mark) (ref. Bed. 1724)
Rev.: ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՅ Է ԹԱԳՐ
3.00 grams, 22 mm, Munzen und Medaillen[6] Aauction 12, No. 830
11. 2.80 grams, 22 mm, ↗, Kunsthistoriches Museum Collection, Vienna[7]
12. 2.70 grams, 21 mm, ↖, JG Collection (no field mark)
13. Mekhitarist Collection, Vienna (no field mark)
14. Torkom Demirjian[8] Catalogue II (no field mark)

15. Obv.: ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՍ ԹԱԳՐ ՃԱՅ (field mark 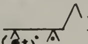) (Ref. Bed. 1724V)
Rev.: ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՅ Է ԹԱԳՐ (field mark)
3.05 grams, 22 mm, ↗, YN Collection
16. 2.95 grams, 23 mm NK Collection, No. 1242 (field mark only on reverse)[9]
17. NK Collection, No. 1343
18. 2.70 grams, 22 mm, ↖, GD Collection

19. Obv.: ԿՈՍՏԸՆԴԻՆ ԹԱԳԱՒՐ ՃԱՅՈ• (ref. Bed. 1725)
Rev.: ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՅ Է ԹԱԳՐ
2.90 grams, 22 mm, ↗, PB Collection
20. 2.60 grams, 22 mm, ↗, PB Collection

21. Obv.: ԿՈՍՏԸՆԴԻՆ ԹԱԳՐ ՃԱՅՈՑ (ref. Bed. 1727bV)
Rev.: ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՅ Է ԹԱԳԱՒՐ
2.71 grams, 22 mm, Credit Suisse[10] Auction 4, No. 813

22. Obv.: ԿՈՍՏԸՆԴԻՆ ԹԱԳՐ ՃԱՅՈՑ (ref. Bed. 1727c)
Rev.: ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՅ Է ԹԱԳՈՐ

---

5. Torkom Demirjian, *Catalogue* III (Riverdale, NY 1974), p. 6, No. 55.
6. Münzen und Medaillen, *Auction* 12 (Basel, 1981), p. 49, No. 830.
7. Sibilian, pl. IV, No. 43; P. Z. Bedoukian, "The Coins of Gosdantin I (1298-1299) of Cilician Armenia," *Handes Amsorya*, Vol. LXXII (October 1958), pp. 381-390 (in Armenan); Bedoukian, *CCA*, No. 1724.
8. Torkom Demirjian, *Catalogue* II (Riverdale, 1974), covers.
9. S. Boutin, *Collection N. K.* (Wetteren, Belgium, 1983), p. 169, Nos. 1342-3.
10. Credit Suisse, *Auction* 4 (Bern, 1985), p. 125, No. 813.

23. Obv.: ԿՈՍՏԸՆԴԻՆ ԹԱԳՐ ՃԱՅՈՑ (ref. Bed. 1727)
Rev.: ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՅ Է ԹԱԳՐ

2.60 grams, 22 mm, State Hermitage Museum Collection, Leningrad

24. Mekhitarist Museum Collection, Vienna

25. Mekhitarist Museum Collection, Vienna

26. Obv.: ԿՈՍՏԸՆ ԹԱԳՐ ՃԱՅՈՑ (ref. Bed. 1727a)
Rev.: ԿԱՐՈՂԹԻՆ ԱՅ Է ԹԱԳԱԻՐ

Mekhitarist Museum Collection, Vienna

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ Ա-Ի ԴՐԱՄՆԵՐԸ

[Ամփոփում]

Ցարդ Պտուկեանի կողմէ հրատարակուած Կոստանդին Ա-ի դրամները կը հասնէին 12-ի 1962 թ.: Քսանհինգ տարուան ընթացքին Կոստանդինի արծաթներուն թիւը բարձրանալով 26-ի պահեց իր խիստ հազուագիւտ աստիճանը:

Ցուցադրուած դրամներուն տրամագիծն է 21-23 մմ և ծանրութիւնը՝ 2.60-3.05 գրամ, մին ըլլալով 3.51 գրամ: Կատալոգին քննութիւնը կը յայտնաբերէ դաշտի նշաններու և խորագրութեանց տարբերակներ, որոնք չեն հրատարակուած Պտուկեանի կորպուսին մէջ:

1. Երկու դրամներ (թիւ 10, 11) ունին ձիու աջին երեք մատով տերև մը: Այս դաշտի նշանը գծուած է Սիպիլեանի գրքին մէջ և ցուցադրուած՝ պատկերուած նմուշին վրայ:
2. Երեք դրամներ (թիւ 15, 16, 18) ունին նշաններ դաշտին մէջ. ակողմին վրայ, կէտ ձիու առջևի երկու ոտքերուն միջև և առջևի ու ետևի ոտքերուն միջև և բեկողմին վրայ՝ մէկական կէտ թագաւորին իւրաքանչիւր կողմը:
3. Երկու դրամներ (թիւ 9, 21) ունին ակողմի-բեկողմի խորագրութեանց նոր բաղադրութիւն մը:

Շատ հաւանաբար ներկայ ցուցակը չներկայացնէ Կոստանդին Ա-ի արծաթներուն իսկական ներկայ թիւը: Անկասկած ժամանակի ընթացքին Կոստանդին Ա-ի դրամներուն քանակը պիտի բարձրանայ: Յուսալի է որ այս ամփոփ տեղեկագիրն ու ցուցակը պիտի քաջալերեն այլ դրամահաւաքներ մեզ տեղեակ պահելու իրենց նոր ձեռքբերումներուն մասին:

Ե. Թ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

BOOK REVIEW - ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

Armenian Coin Hoards - Հայկական դրամագիւտեր, գրեց՝ Զարեհ Պտուկեան: Լոս Անճելըս, Հայ Դրամագիտական Ընկերակցութիւն. *Յատուկ Հրատարակութիւն.* Թիւ 5, 1987, 64 էջ, 6 տախտակ:

Աւելի քան քառորդ դար անուանի գիտնական, հայկական դրամների գիտակ պրոֆ. Զարեհ Պտուկեանը նուիրաբերել է հայ դրամագիտութեան հարցերի ուսումնասիրման, գիտական շրջանառութեան մէջ մտցնելով հարիւրաւոր հայկական դրամներ: Սակայն, Զ. Պտուկեանի գլխաւոր վաստակը նաև այն է, որ նրա աշխատութիւնների շնորհիւ հայ դրամագիտութիւնը դարձաւ ընդունելի գիտական աշխարհում: Արտաշէսեանների, Կիլիկիայի հայկական թագաւորութեան դրամների, Հայաստանի հետ առնչուող այլ երկրների դրամների և ուրիշ խմբերի ուսումնասիրութիւնը դիտւում է որպէս դրամագործութեան պատմութեան ընդհանուր շղթայի մի ինքնուրոյն օղակը:

Վերջին առանձին գրքոյկով լոյս տեսաւ Զարեհ Պտուկեանի *Հայկական դրամագիւտեր* աշխատութիւնը, որն իր տեսակի մէջ հայկական դրամագիտութիւնում լուսաբանւում է առաջին անգամ: Գրքում ամփոփ ներկայացուած է յիսուն մէկ հայկական դրամների գանձ: Հեղինակը գտել է իւրաքանչիւր գանձ-միաւորը բացայայտման բազմակողմանի ընդգրկմամբ բնութագրելու ձև: Նախ և առաջ ամէն գանձ ներկայացւում է փոքրիկ նախաբանով, որտեղ տրւում է նրա յայտնաբերման պատմութիւնը, պահպանման տեղը, հրատարակման տուեալները և ամենակարևորը, հեղինակի անձնական մտորումները իւրաքանչիւր գանձի մասին: Բացի այդ տրուած են տուեալ գանձի դրամների վրայ եղած գրութիւնները ըստ խմբերի՝ դրանք ցուցակներ են, որոնք անկասկած անհրաժեշտ են մասնագէտներին, գանձերի վերաբերեալ աւելի յստակ պատկերացում ունենալու համար, մանաւանդ որ ոչ բոլոր դրամների լուսանկարներն են տրուած գրքում:

Գրքում քննարկուող նիւթերը պահւում են ոչ միայն թանգարաններում, այլև մասնաւոր անձանց մօտ, որոնք ապրում են տարբեր երկրներում:

Հեղինակը քննել է հետևեալ հաստատութիւններում պահուող գանձերը՝

ա. Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարան--3 գանձ
բ. Փարիզի ֆրանսական ազգային թանգարան--1 գանձ
գ. Վիեննայի Մխիթարեան միաբանութեան թանգարան--7 գանձ
դ. Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան թանգարան--1 գանձ
ե. Ամերիկեան Դրամագիտական Ընկերակցութիւն--2 գանձ
զ. Ստամբուլի հնագիտական թանգարան--1 գանձ

Նշենք, որ Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանում պահուող գանձերից այստեղ քննուած են միայն երեքը, որոնք հրատարակուած են: Փաստօրէն, այստեղ պահուող մի քանի հայկական գանձեր չեն ընդգրկուել աշխատութեան մէջ և տակաւին հրատարակուած չեն:

Մասնաւոր հաւաքածուների գանձերը[1] պահւում են

ա. Զ. Պտուկեան--16 գանձ
բ. Զ. Գարրկեան--12 գանձ
գ. Դ. Մեթգալֆ--1 գանձ
դ. Հայ Դրամագիտական Ընկերակցութեան Անդամներ [illegible] և այլ դրամահաւաքներ--7 գանձ

Աշխատութիւնը բաժանուած է երկու մասի

ա. Արտաշէսեան հարստութեան տիրակալների--10 գանձ
բ. Կիլիկեան հայկական դրամներ ընդգրկող գանձեր--41

Գրքում ներկայացուած են միայն այն գանձերը, որոնք պարունակում են հայկական դրամներ, և կարևորն այն է, անկախ յայտնաբերման վայրից՝ լինի Հայաստանի տարածքից, թէ նրա սահմաններից դուրս: Այս վերջինը հենց առաւել արժէքաւոր է դարձնում աշխատութիւնը հայկական դրամների տարածման, դրամաշրջանառութեան հարցերը առաւել լայն ընդգրկումով ուսումնասիրելու համար:

Ինչպէս յայտնի է, հայկական դրամաշրջանառութեան պատմութիւնը տակաւին նոր է սկսւում ուսումնասիրուել: Այն, ինչ արուել է մինչև օրս, փորձ է ու թերի, քանի որ գրուած է միայն հայկական ՍՍՀ տարածքից յայտնաբերուած նիւթերի հիման վրայ, հաւաքուած Հայաստանում սովետական կարգեր հաստատուելուց յետոյ վերջին չորս-հինգ տասնամեակների ընթացքում: Եւ այդ նիւթի, այսինքն Հայաստանի հիւսիս-արևելեան շրջաններից յայտնաբերուած դրամներով քննել երկրի ողջ տարածքի դրամաշրջանառութիւնը հնարաւոր չէ և հեռու իրական պատկերը ներկայացնելուց:

Փաստօրէն, այսօրուայ վիճակով, Զ. Պտուկեանի նոր գիրքը իր տեսակի մէջ եզակի աշխատութիւն է, որտեղ ամփոփ ներկայացուած են հայկական դրամներ պարունակող գանձերը: Անկասկած, աշխատութիւնը աւելի կը շահէր, եթէ ընդգրկուէին նաև Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանի նիւթերը: Սակայն, այս դիտողութիւնը միայն հեղինակի մեղքով չի իրականացուել և որևէ կերպ չի նսեմացնում աշխատանքի արժէքը, որ միայն մեր ցանկութիւնն է: Զ. Պտուկեանի աշխատութիւնը նաև կը խթանի այս կարգի նիւթերի հաւաքման գործին և մենք վստահ ենք, որ հայկական դրամներ պարունակող գանձերի հաշուառումն ու հաւաքումը կը ստանայ լայն տարածում: Իսկ հայկական դրամներ պարունակող գանձերի տոպոգրաֆիկ քարտէզի կազմումը մօտ ապագայի դրամագիտական խնդիր է, որի իրականացումը անհրաժեշտութիւն:

---

[1] Գրքում քննուած որոշ գանձեր պահւում են բաժանուած զանազան հաստատութիւններում կամ մասնաւոր անձանց մօտ, սակայն հեղինակի կողմից ներկայացուած են առանձին համարների տակ, ըստ պահպանման տեղի:

Այսպիսով, նախկինում հրատարակուած նիւթերը Է. Ա. Պախոմովի[2] և Խ. Մուշեղեանի[3] կողմից, որոնք ընդգրկում են միայն հայկական ԽՍՀ և նրա հարևաններից (այսինքն Անդրկովկասից) յայտնաբերուած դրամներն ու գանձերը, Զ. Պտուկեանի կողմից առաջին անգամ համալրւում են աւելի ընդարձակ տարածքից գտնուած գանձերով, որով հնարաւոր է ներկայացնել հայկական դրամների տարածման սահմանները, միջազգային կապերի ուղղութիւնները, ինչպէս և դրամների այս կամ այն խմբի տարածման շրջանակների բացայայտումը և շատ ու շատ հարցեր:

Գիրքը հրատարակուած է երկու լեզուով` հայերէն և անգլերէն, այնպէս որ նրա օգտագործման հնարաւորութիւնները մեծ են ու մատչելի:

Աշխատութիւնում ներկայացուած են վերջին հարիւր տարիների ընթացքում յայտնաբերուած գանձերը: Ամենահին գանձը 1870 թուականի գիւտ է և յայտնի Կղեմէս Սիպիլեանի հրատարակութիւնից[4]:

Ցաւօք, ոչ բոլոր գանձերի յայտնաբերման ստոյգ վայրն ու ժամանակը կամ նրանց գտնելու մանրամասները յայտնի են: Սակայն այդ բացը ոչ թէ հեղինակի մեղքն է, այլ, պարզապէս, գանձերի անմիջական յայտնաբերողների կամ վաճառողի գիտութիւնից հեռու լինելու հետևանք: Այս տուեալների բացակայութեան հետևանքով շատ հարցեր չեն կարող լուսաբանուել: Այնուամենայնիւ, անգամ այդ թերի կողմերը չեն արժէքազրկում յիշեալ գանձ-միաւորի վերաբերեալ հաղորդուած տուեալները գիտութեան համար:

Գիրքը ունի նաև որոշ գանձերի (յատկապէս առաջին անգամ հրատարակուող գանձերի) մի քանի լուսանկարչական վերարտադրութիւններ (հինգ տախտակով) և բարեխղճօրէն կազմած ծանօթագրութիւններ:

1970-ական թուականների սկզբներից Հայ Դրամագիտական Ընկերակցութիւնը (հիմնադիր եղիա Ներսէսեան) մեծ տեղ է տալիս դրամագիտական հրատարակութիւններին, նուիրուած հայկական դրամների ուսումնասիրութեանը: Բացի պարբերականից` *Հայ դրամագիտական Հանդէս*-ից, ընկերակցութիւնը հրատարակում է նաև ուսումնասիրութիւնների շարք *Ցանուկ Հրատարակութեան* անուանաշարքով: Ահա այս շարքի հինգերորդ հատորը քննարկվող գիրքն է:

Գիտական աշխարհին Զ. Պտուկեանը յայտնի է որպէս բազմահմուտ, իւրաքանչիւր քննարկուող հարցին ստեղծագործաբար մօտեցող ցուցաբերող գիտնական: Այս աշխատութիւնը, ինչպէս նրա միւս ուսումնասիրութիւնները, կը դառնայ սեղանի գիրք նրանց համար, ովքեր կը զբաղուեն դրամաշրջանառութեան պատմութեամբ ընդհանրապէս և հայկական դրամների տարածման հարցերի լուսաբանմամբ մասնաւորապէս: Այս գիրքը օգտակար կը լինի նաև այն պատմաբաններին, ովքեր զբաղւում են հայ ժողովրդի պատմութեան անտիկ ու միջնադարեան ժամանակաշրջանների ուսումնասիրութեամբ:

Հենրի Վ. Սարգսեան
Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարան
Երևան

---

[2] Է. Ա. Պախոմով, *Монетные клады Азербайджана и Закавказья*, հատոր 1-9, Բաքու, 1926-1966:

[3] Խ. Մուշեղեան, *Հայաստանի դրամական գանձերը*, հատոր Ա, Երևան, 1973:

[4] Կ. Սիպիլեան, *Դասաւորութիւն ռուբէնեան դրամոց*, Վիեննա, 1892, էջ 10:

04 FOSS, Clive. The Coinage of Tigranes the Great: Problems, Suggestions and a New Find, by Clive Foss. *Numismatic Chronicle*, Vol. 146 (1986), pp. 19-66, pls. 5-7.

The author is proposing new classifications of both silver (12 types) and bronze (23 types) coins of Tigranes based on numismatic evidence available. This is followed by a catalogue of 107 copper coins of Tigranes discovered on a site in Lebanon. Some coins have been taken away from 'Tigranes I' and attributed to Tigranes the Younger. The study of metrology shows that the bronzes were struck in several denominations; and that these were distinguished by size, weight, and especially type. Foss suggests that several mints were in use, and that most active of these were Antioch for the tetradrachms, Artaxata for the drachms, Tigranocerta for the imperial bronze, and Nisibis for the royal minor coinage. YTN

Հիմնուած դրամագիտական վկայութեանց վրայ, հեղինակը կ'առաջարկէ նոր դասաւորումներ Տիգրանի արծաթէ (12 տեսակ) և բրոնզէ (23 տեսակ) դրամներուն համար: Ասոր կը հետևի Լիբանանի մէջ գտնուած Տիգրանի 107 բրոնզէ դրամներու ցուցակագրութիւն մը: Դրամներէն ոմանք կը խլուին 'Տիգրան Ա' արքայէն և կը վերագրուին որդի Տիգրանին: Չափագիտական ուսումնասիրութիւնը կը ցուցանէ, թէ բրոնզները կոխուած են մի քանի տարբեր միաւորներով. և թէ իրարմէ կրնան զանազանուիլ մեծութեամբ, ծանրութեամբ և մանաւանդ ոճով: Ֆոս կը թելադրէ թէ բազմաթիւ դրամահատարաններ գործօն եղած են և անոնց գլխաւորներէն եղած են Անտիոքը չորեքդրամեաններուն համար, Արտաշատը դրախմաներուն համար, Տիգրանակերտը՝ կայսերական բրոնզներուն համար, Նիսիբիսը՝ արքայական մանր դրամներուն համար: ԵԺՆ

05 HAYRENIKY DZAYN. Usuts'chi dramagitakan havak'atsun [The Teacher's Numismatic Collection] - Ուսուցչի դրամագիտական հավաքածուն. *Hayreniky Dzayn*, Vol. XXIII (26 August 1987), No. 35 (1151), p. 3. In Armenian.

Mention is made that the ten thousand piece numismatic collection of M. Malumian includes coins and bank notes attributed to the following: Greek, of Pontus, Egyptian, Armenian (Tigranes the Great), and Russian. The medallic series lists the Lazarian Institute medal. YTN

Յիշուած է թէ Մ. Մալումեանի դրամագիտական հաւաքածոն կը պարունակէ դրամներ ու թղթադրամներ վերագրուած հետևեալներուն.- յունական, պոնտական, եգիպտական, հայկական (Տիգրան Մեծ) և ռուսական: Մեդալներու շարքը կը ցուցակագրէ Լազարեան ճեմարանի մեդալը: ԵԺՆ

06 HETTGER, Henry. The Magnificent Coinage of Shah Agha Mohammed Khan, by Henry T. Hettger. *Numismatist*, Vol. 0 (September 1987), No. 9, pp. 1869-1872, illus.

Inspired from the magnificent coinage of Shah Agha Mohammad Khan of Persia, the author gives an historical background to the Persian reign and mints in the Caucasus, and describes the gold coins of Mohammed Khan (17906-1797) ranging from 10 to 50 toman pieces (30 to 400 grams). Among the Persian mints of the Caucasus, mentioned are Erivan, Ganja, and Nakhichevan of historic Armenia. YTN

Ներշնչուած Պարսկաստանի Շահ Աղա Մոհամմէդ Խանի չքնաղ դրամներէն, հեղինակը կու տայ համառօտ տեղեկութիւն մը պարսկական իշխանութեան և Կովկասի մէջի պարսկական դրամահատարաններուն մասին ու կը նկարագրէ Մոհամմէդ Խանի ոսկիէ դրամները (1796-1797), 10-էն մինչև 50 թումաննոց կտորներ (30-էն մինչև 400 գրամ): Պարսկաստանի Կովկասեան դրամահատարաններուն մէջ յիշուած են պատմական Հայաստանի Երևանը, Գանձակն ու Նախիջևանը: ԵԺՆ

07 KÜRKMAN, Garo. Sultan Abdulmecid Donemi Faizli Kaime Tesebbüsleri - [The Experiments of Interest Bearing 'Kaime's During the Period of Sultan Abdulmejid], by Garo Kurkman. The Turkish Numismatic Society *Bullen*, No 21 (1987), pp. 4-19, illus. In Turkish.

While discussing the date of the emissions and describing the interest bearing paper money ("Kaime") of Sultan Abdulmejid of the Ottoman Empire, the author photocopied the Armenian newspaper *Lroy Gir* (12 August 1840), as a source of information, and referenced several other Armenian publicatons. YTN

Օսմանեան կայսրութեան սուլթան Աբտիւլմէճիտի տոկոսով թուղթէ դրամներու (խայիմէ) թողարկման թուականին քննարկման ու ապա նկարագրութեան առթիւ, հեղինակը կը տպէ հայերէն *Լրոյ Գիր* թերթին նկարը (12 Օգոստոս 1840) իբրև աղբիւր ծանօթութեանց եւ ծանօթագրութեանց մէջ կը յիշէ այլ հայերէն հրատարակութիւններ: ԵԹՆ

08 SARKISSIAN, Henry V. Cilician Armenian Coins Found on Armenian Territory, by Henry Sarkissian, Margo Garabedian. *Rassegna di studi del civico archeologico e del civico gabinetto numismatico di milano,* Vols. XXXVII-XXXVIII (1986), pp. 35-39, pl III.

The authors study the monetary circulation of Cilician Armenia based on the coins discovered in Armenia proper and conclude that the trade and commerce of Armenia proper with Cilicia have carried Cilician Armenian coins to Armenia proper. The coins discussed were discovered from five locations of Armenia and were issued by the following kings of Armenia. Levon I (1198-1219), tram, discovered in Meghri, two tanks, one discovered in Ani and the other discovered in Shakhtaght in the Nakhijevan region, Hetoum I (1226-1279), two tanks, one discovered in Amberd and the other discovered in Ani, Levon II (1270-1289), kardez, discovered in Metsamor, Hetoum II (1289-1306), kardez, discovered in Amberd, Levon V (1374-1375), pogh, discovered in Ani. The legends and metrological data are published. YTN

Հեղինակները կ'ուսումնասիրեն Կիլիկեան Հայաստանի դրամական շրջանառութիւնը, հիմնուած՝ Հայաստանի մէջ յայտնաբերուած դրամներուն վրայ և կ'եզրակացնեն թէ բուն Հայաստանի վաճառականութիւնը Կիլիկիոյ հետ բերած է Կիլիկեան հայկական դրամներ բուն Հայաստանին: Քննարկուած դրամները գտնուած են Հայաստանի հինգ վայրերէն և թողարկուած են հետևեալ թագաւորներու կողմէ.- Լևոն Ա (1198-1219), դրամ, գտնուած Մեղրիի մէջ, երկու դանգ, մին գտնուած Ամբերդի մէջ, միւսը Նախիջևանի շրջանի Շաղթախթին մէջ. Հեթում Ա (1226-1270), երկու դանգ, մին գտնուած Ամբերդի մէջ, միւսը՝ Անիի մէջ. Լևոն Բ (1270-1289), քարտէզ, գտնուած Մեծամօրի մէջ. Հեթում Բ (1289-1306), քարտէզ, գտնուած Ամբերդի մէջ. Լևոն Ե (1374-1375), փող, գտնուած Անիի մէջ: Խորագրութիւններն ու չափագիտական տուեալները հրատարակուած են: ԵԹՆ

09 WOODHEAD, P. Two Small Armenian Hoard Groups, by P. Woodhead. *Numismatic Circular,* Vol. XCV (May 1987), No. 4, pp. 107-109, illus., 121, Nos. 3238-3310, pl.

Described are two groups of Cilician Armenian silver coins. The coins attributed to King Levon I (1198-1218) consist of 3 double trams, 1 half double tram, 34 regular trams, and 1 half tram. The second group includes 41 Hetoum-Zabel trams. Based on Bedoukian and Metcalf classifications, the author offers a detailed list which includes the results of a die analysis of regular trams. The mean weight of 34 Levon I trams is 2.92 grams, and for 40 Hetoum-Zabel trams, 2.36 grams. Seventy-three Cilician Armenian coins of Levon I, Hetoum I, Levon II, and Gosdantin III are presented for sale. YTN

Նկարագրուած են Կիլիկեան Հայաստանի պատկանող արծաթեայ դրամներու երկու խումբեր: Լևոն Ա թագաւորի (1198-1218) վերագրուող դրամները կը պարունակեն 3 երկդրամներ, 1 կէս երկդրամ, 34 հասարակ դրամներ և 1 կէս դրամ: Երկրորդ խումբը կը բաղկանայ 41 Հեթում-Զապէլի դրամներէ: Հիմնուած Պետուգեանի և Մեթքալֆի դասաւորումներուն վրայ, հեղինակը կ'ընծայէ մանրամասն ցուցակագրութիւն մը, որ կը պարունակէ դրամներու կնիքներուն վերլուծումը: Լևոն Ա-ի 34 դրամներու միջակ քաշն է 2.92 գրամ, Հեթում-Զապէլի 40 դրամներունը 2.86 գրամ: Վաճառքի համար ներկայացուած է Կիլիկեան Հայաստանի 73 դրամներ, որոնք տրուած են Լևոն Ա-ի, Հեթում Ա-ի, Լևոն Բ-ի և Կոստանդին Գ-ի: ԵԹՆ

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ESTABLISHED
1971

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY

Series I Volume XIV, No. 3 September 1988

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ
ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL

Series I Vol. XIV, No. 3 September 1987

LETTERS

3 Օգոստոսի 1987 թ., Երևան

Կարապետեան Ընտանիքին և հարազատներին.

Ինձ հասաւ Ձեր վշտի ձայնը վաստակաշատ դրամագէտ Պերճ Կարապետեանի մահուան առիթով:

Հայկական ծագում ունեցող և Հայաստանին վերաբերող մետաղէ հին ու միջնադարեան դրամների քննութեան համար Պերճ Կարապետեանը եղաւ ու մնաց մեր ժամանակների այն պայծառ լուսատուներից մէկը, որ ճառագայթեց դարիս կէսին՝ մթութիւնից դուրս բերելու դրամագիտական շատ արժէքներ ու խթանեց նրանց պարզաբանութեան անհրաժեշտութիւնները սովորող սերնդի համար:

Տեսական հարցերից զատ, որոնք արտացոլուած են հանգուցեալի տպուած ու անտիպ գործերի ցուցակներում, Պերճ Կարապետեանը տուեց իր մասնագիտական խոհերի մեծարժէք արգասիքը՝ Հայաստանի ու հարևան երկրների (Մերձաւոր Արևելք) մետաղէ դրամական համակարգութիւնները ներկայացնող ժողովածու, որը երջանկայիշատակ Հայկ ու Թորգոմ Ղազարոսեան եղբայրների միջոցաւ նուիրեց Հայաստանի Պատմութեան Պետական Թանգարանին (Երևան), ուր այն ներկայումս պահւում է: Այդ հարուստ ժողովածու ուրուագծելով դրամագէտի թեմատիկ հետաքրքրութիւնների լայն շրջանակները, միաժամանակ իր ենթաթեմաներով մեղուաջան աշխատանքի կոթողային գործ է՝ ներկայացնելով հեղինակի անզուգական տեղը հայ դրամագիտութեան պատմութեան մէջ:

Թող հողը թեթև լինի նրա հոգնած մարմին և մարդկութիւնը երջանկութիւն ունենայ ծանօթանալու նրա ջանքերով հաւաքուած հնադարեան դրամագիտական նիւթերին:

Խորին յարգանօք խոնարհելով նրա վաստակի առաջ՝ ցաւակցում եմ նրա հարազատներին ու դստերը՝ Սօսի Կարապետեանին:

Պատմական գիտութիւնների դոկտոր, դրամագէտ՝ Խ. Ա. Մուշեղեան.
Ընտանեօք:

Kh. A. Mousheghian, Ph. D.
State Museum of Armenian History, Yerevan

Editor's Note: It is with deep sorrow that we report the death of our friend numismatist Berj M. Garbetian who died recently on July 5, 1987 in La Jolla, California. Born in Beirut, Lebanon in 1908, he was a specialist in Armenian numismatics. His loss will be felt by us all.

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL is the quarterly publication of Armenian Numismatic Society an educational non-profit organization. Editor, Y. T. Nercessian, 8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, California 90660, U. S. A. Associate Editors, W. Gewenian, Corresponding Editors, Henry Sarkissian (Yerevan), G. Derderian (Arlington, VA). Non-member subscription and institutions $10.00 per year. Back issues available.

ԱՆԴԱՐՁ ՄԵԿՆՈՂՆԵՐ

ՊԵՐՃ Մ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

(Մահուան առիթով)

Գրեց՝ ԵԶՆԻԿ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Կիրակի, 5 Յուլիս 1987-ին, Գալիֆորնիոյ Լա Հոյա քաղաքին մէջ, սրտի տագնապի հետեւանքով, իր մահկանացուն կնքեց, յայտնի դրամագէտ եւ հնախոյզ՝ Պերճ Կարապետեանը, խոր սուգի մատնելով իր հարազատները եւ զինք մօտէն ճանչցող բարեկամական շրջանակը:

Պերճ Կարապետեան, որդին՝ Կեսարիացի Մելքիսէթի եւ Ակնցի Բերրոնի, ծնած էր 1908-ին, Պէյրութի մէջ:

Փոքր տարիքին, դժբախտութիւնը ունեցած է կորսնցնելու իր ծնողքը եւ 1915-ի եղեռնէն ճողոպրած ու արաբական երկիրներ ապաստանած որբերու սերունդին հետ, ինք եւս ըմպած է *«Մանկութիւն չունեցող մարդոց»* դառնալեղի բաժակը:

Ստացած է անկանոն կրթութիւն զանազան վարժարաններու մէջ: Տարի մը յաճախած է Դամասկոսի Ս. Սարգիս ազգ. վարժարանը, որուն փակումէն ետք, անցած է յոյն կաթոլիկներու ապա Լազարիսթներու երկրորդական վարժարանը, ուր՝ իր ստացած ուսումին փոխարէն, օրական երկու ժամ դասաւանդած է 30 հոգինոց դասարանի մէջ:

Ֆիզիքապէս եւ նիւթապէս չկարենալով տոկալ այս դժուարին պայմաններուն, 1923-ին նետուած է կեանքի ասպարէզ եւ լուսանկարչութիւնը ընտրած է որպէս ապրուստի միջոց:

Ահա այս շրջանին, իր մէջ արթնցած է անզսպելի տենչ մը, հաւաքելու եւ ուսումնասիրելու հնագիտական արժէք ունեցող հայկական դրամներ եւ կենցաղային իրեր: Գոհացում տալու համար իր այս տենչանքին, սկսած է կարդալ մասնագիտական գրքեր եւ ձեռք ձգած որոշ հմտութիւն դրամագիտութեան մասին:

Պերճ Կարապետեան վերջնականապէս գտած է իր կեանքը իմաստաւորող նպատակի ուղին:

Փոշիներու տակէն դուրս բերել հայ ժողովուրդի փառապանծ անցեալը եւ հին դրամներու, արձաններու, ձեռագիրներու, պղնձեայ անօթներու եւ ափսէներու ուսումնասիրութեամբ ցոյց տալ աշխարհին՝ թէ հայը եւս ունի ինքնուրոյն մշակոյթ եւ քաղաքակրթութիւն:

1939-ին, ամուսնացած է Զահլէի հոգեւոր հովիւ, Տ. Մաշտոց Ա. Քհնյ. Ոսկերիչեանի դստեր՝ Վրէժուհիի հետ եւ բախտաւորուած չորս զաւակներով:

1947-ին, ուսումնասիրած եւ դասաւորած է Պէյրութի վաճառականներէն՝ Արմենակ Փո-

լատեանի Կիլիկեան շրջանին պատկանող հնադրամներու հաւաքածոն եւ պատկերազարդ ալպոմի վերածելէ ետք, դրկած Հայաստանի պետական թանգարանին:

Առ այս, հայրենի պետութիւնը Երեւանի ձայնասփիւռէն շնորհակալութեան խօսք ուղղած է նուիրատուին ու դրամագէտին եւ գովասանական տողերով անդրադարձած մամուլին մէջ, սոյն եզակի հաւաքածոյի անգնահատելի արժէքի մասին:

1948-ին, հայ արուեստի եւ մշակոյթի քուրմ եւ Մեծն Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոս՝ Գարեգին Ա. Յովսէփեանցի գլխաւորութեամբ, Անթիլիասի մայրավանքին մէջ կազմակերպած է *«Հայ արուեստի եւ հնաբանութեան»* աննախընթաց ցուցահանդէս մը, օտարներուն հրամցնելու համար հայ հոգիի ու մտքի հարստութենէն մասնակի ճաշակ մը:

Այս պատմական ցուցահանդէսին, ընդառաջելով ծերունազարդ հայրապետի հրաւէրին, իր մասնակցութիւնը բերած է նաեւ հանգուցեալը, որ մօտաւորապէս 1000 կտոր հաշուող իր հին դրամներու հաւաքածոն տրամադրած է թանգարանին, միաժամանակ ստանձնելով դրամագիտական բաժնի գլխաւոր պատասխանատուութիւնը:

Ցուցահանդէսէն ետք, մշակութանուէր հայրապետը, բարձր գնահատելով Պերճի իմացական կարողութիւնը եւ նուիրումի անձնդիր ոգին, 1951-ին, որպէս Նուպարեան սան, զայն ղրկած է Փարիզ, հետեւելու համար Սորպոնի համալսարանին պատմաբանասիրական եւ դրամագիտական դասընթացքներուն:

Գարեգին Կաթողիկոսի վերջին խօսքը եղած է *«Աստուծով երբ վերադառնաս, արդէն թանգարանի շէնքը պատրաստ կ'ըլլայ եւ որպէս տեսուչ կը շէնցնես զայն»*:

Փարիզի մէջ, Կարապետեան երեք տարի աշակերտած է աշխարհահռչակ դրամագէտ՝ Ժան Լաֆօրին եւ մեծապէս օգտուած անոր հմտութենէն:

Համալսարանի շրջանը աւարտելէ ետք, որպէս աւարտաճառ ներկայացուցած է *«Միջնադարեան Հայկական Դրամագիտութիւնը»* թէզը եւ արժանացած բարձր գնահատանքի:

Եւրոպա կեցութեան ընթացքին, ան այցելած է Վենետիկի եւ Վիեննայի մխիթարեան հայրերու վանքերը, Փարիզի ազգային մատենադարանը, ինչպէս նաեւ զանազան թանգարաններ եւ պետական հաստատութիւններ, ուսումնասիրելու եւ ցուցակագրելու համար հայկական դրամներու հաւաքածոները:

1953-ին, Փարիզի մէջ գումարուող միջազգային դրամագիտական համագումարին, ներկայացուցած է հայ ժողովուրդը եւ տուած երկու կարեւոր դասախօսութիւններ, Կիլիկեան շրջանի հայկական դրամներու մասին:

1954-ին, վարդագոյն երազներով, վերադարձած է Պէյրութ: Բայց յուսախաբութիւնը դիմաւորած է զինք: Չկայ Գարեգին կաթողիկոսը, վերջնականապէս փակուած է Անթիլիասի թանգարանը, եւ բոլորովին անտարբեր Լիբանանահայութիւնը: Այս հանգրուանին, Կարապետեան ապրած է իր կեանքի ամենածանր տառապանքը: *«Հայկական դրամագիտութիւնը եւ տիտղոսը ծալլելով, ընտանեկան-նիւթական կարիքները ապահովելու համար, հայ վաճառականի մը մօտ սկսայ պաշտօն վարել, մատիտ ու մելան ծախելով»*, գրած է ան իր նամակներէն մէկուն մէջ:

Յուսախաբ, սակայն ո՛չ յուսահատ, այնուհետեւ, քաշուած իր գրասենեակին մէջ, սկսած է դրամագիտական եւ պատմաբանասիրական յօդուածներ ստորագրել, «Հայագիտական Հասկ»ի, «Բազմավէպ»ի, «Ազդակ»ի, «Ակօս»ի, «Երկունք»ի, «Սփիւռք»ի եւ զանազան այլ թերթերու մէջ:

1970-ին, իր ոսկեդրամներու հազուագիւտ նմոյշները նուիրած է Երեւանի պետական թանգարանին, ուր՝ մինչեւ օրս, դրամագիտական ցուցափեղկին գլխաւոր զարդարանքը կը կազմեն:

1971-ին, Միլանաբնակ Հայկ Ղազարեան, գնած է Պերճ Կարապետեանի տարիներու աշխատանքը հանդիսացող հին դրամներու հաւաքածոն, Հայաստանի պետութեան նուիրելու պայմանով:

Քանի մը տարի ետք, բռնկած է Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմը: Կեանքը անտանելի՛ սկսած է դառնալ արուեստագէտին համար: 1979-ին, Կարապետեան խոնաւ աչքերով իր զաւակներուն հետ նախ գաղթած է Գանատա, ապա Ամերիկա: Նոր աշխարհի անհարազատ երկինքը եւ խորթ բարքերը խաղաղութիւն չեն բերած իր խռովահար հոգիին:

Կեանքի վերջին տարիներուն, երազած է այցելել հայրենիք, նուիրուելու համար դրամագիտութեան եւ հատորի մը մէջ համախմբելու համար աշխարհի վրայ գտնուող բոլոր հայկական դրամներու ցուցակագրութիւնը:

Դժբախտաբար, իր այս երազն ալ թեւեր չստացաւ եւ պանդուխտի ցաւով խոցուած իր սիրտը, քառասուն օրեր առաջ անբուժելի տագնապով՝ տրոփելէ դադրեցաւ:

ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ, Թ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 84, ՕԳՈՍՏՈՍ 18, 1987

AN ARMENIAN MEDAL, STRUCK IN 1908 BY PATRIARCH IZMIRLIAN OF CONSTANTINOPLE, IN COMMEMORATION OF THE ESTABLISHMENT OF A NEW CONSTITUTION IN THE OTTOMAN EMPIRE GUARANTEEING EQUALITY FOR ALL

The bronze medal, believed to be hitherto unpublished, commemorates an historic event, the adoption in 1908 of a constitution by Sultan Hamid II of Turkey guaranteeing liberty and freedom for all the peoples in the Ottoman Empire.

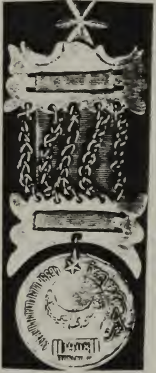

(a)

(b)

Fig 1 Izmirlian medal issued during the establishment of 1908 Ottoman Constitution

Made in low relief, the medal is suspended from a multicolored ribbon which is retained by an ornamented bar pin having a star in its center

Obverse At top, a five-pointed star (Fig 1a). To the left downward circular, in Armenian,
ԿԵՑՑԷ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
(long live the Constitution)
To the right, in Arabic script (and in Turkish),

يشاسون حريت

(long live the Constitution)
In the upper field of the medal, a wide crescent underneath the star with a legend in Arabic script (and in Turkish),

يشاسون عسكريه

(long live the Army)
Below the crescent, in a rectangle in prominent letters, "1908," and underneath in Armenian,
ՅՈՒԼԻՍ 11
(July 11).

Reverse Bust of the Patriarch Izmirlian, in religious conical headdress, wearing two decorative crosses and a medallion (Fig 1b). Underneath the bust, his full title,
Բ(ԱՐՁՐԱՇՆՈՐՀ) Տ(ԷՐ) Տ(ԷՐ) ՄԱՏԹԷՈՍ Ա. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ
(Most Gracious Ter Ter Madteos I Izmirlian)

Weight of medal: 5.40 grams.

Weight of entire decoration: 18.49 grams

Historical Background

In the fall of 1876, when Sultan Hamid II ascended the Ottoman throne, his empire stretched from the Adriatic Sea to the Indian Ocean. But trouble lay ahead. Russia had stated its opposition to the Turkish oppression of its Christian population and considered it justifiable to intervene to end this intolerable situation. In order to thwart Russian plans, the sultan, on December 13, 1876, adopted a constitution modelled after the French system. Its stated purpose was to give equality and a measure of freedom to the different peoples in the country.

But this was not to be. Before long, the Bulgarians' ambitions for self-determination led to a series of massacres by Turkey, thereby prompting Russia to declare war on Turkey on April 24, 1877. Because of the cruelties perpetrated on the Bulgarians, not a single European power was willing to help Turkey. The Russian armies quickly reached Adrianopolis in the West and occupied Kars, Ardahan, and Bayazid in the East. The Treaty of San Stefano signed by Russia and Turkey on March 3, 1878 liberated the Balkan countries and extracted a promise from the Sultan to institute reforms in the Armenian provinces.

Since the European powers did not stand to acquire any gains under the terms of this treaty, they did not support it. On the contrary, continuing its historic opposition to the advances of Russia towards the Mediterranean, England signed a defensive alliance with the sultan on June 4, 1878. In this treaty (as in the San Stefano Treaty), the sultan promised to insure reforms in the Armenian provinces. Of course, there were no guarantees, and before long the sultan resumed his policy of exterminating the minorities. Desperate efforts by Armenians to secure some justice were drowned in the massacres of Sassoun and other localities.

In 1882, Sultan Hamid established strict press controls and censorship and formed an extensive network of spies to stifle freedom of speech. To counter these moves, a law student in Salonika, Talaat Bay, together with some friends, founded a secret society known as Union and Progress, and gradually united all the revolutionary Turkish societies in Europe. Under his leadership, the group which became known as the Young Turks managed to gain control of some of the armed forces and staged a successful uprising in July, 1908. Sultan Hamid was left with no alternative but to restore the constitution. This bloodless revolution aroused much enthusiasm among the Serbian, Bulgarian, Greek, and Armenian revolutionaries. They sent representatives to Salonika to join the Union and Progress party. It seemed that at long last all the elements of the empire would unite under a constitutional government.

Subsequent events proved otherwise, in part because of long-established policies of the different nationalities. In the end, the Young Turks seized the opportunity during the World War I to commit the first genocide of the century (1915), massacring a million and a half Armenians and driving the survivors from their ancestral lands.

The Medal

With the restoration of the constitution in 1908, passionate speeches swearing eternal brotherhood and equality were heard all over the empire. Political prisoners were released, many returned from abroad and press censorship was lifted. It was in this atmosphere that our bronze medal was struck by the Patriarch Izmirlian. He was born on February 12, 1845 in Constantinople, and christened Simon. He received his early education in the local Armenian school in Koumkapou and at the age of 17 was transferred to Ortakeoy as a teacher under the protection of Bishop John Gaboudigian. On July 29, 1869, the latter introduced the 24 year old young man to the priesthood. Simon was given the name Matthew (Madteos) in memory of the beloved Patriarch who had preceded Gaboudigian.

Izmirlian was interested in current events, became imbued with liberal ideas, and joined movements to restore a constitutional government. His deep involvement in national affairs and his devotion to the Church brought about his election as Patriarch by a unanimous vote in 1894.

It was a difficult period for the Armenian people. The sultan was bent on their annihilation in Asia Minor. Certainly, Izmirlian's idealistic views did not sit well with him. Moreover, the loss of territories to the Serbs, Greeks, and Bulgarians only increased his determination to suppress any liberal movements among the Armenian people. Under pressure from the authorities, Izmirlian was forced to resign on July 21, 1896.

On November 6-18 of that year, the Armenian electoral body by a two-third vote chose Ormanian as the Patriarch of Constantinople. His election was confirmed by the sultan within a few days. Ormanian was a pliable diplomat and he managed to extract some concessions from the sultan. However, his policy of not raising his voice against the atrocities committed angered the progressive elements within the Armenian community.

With the political success of the Young Turks, Ormanian was forced to resign on July 16-29, 1908. It is curious that the date shown on the medal is "1908 JULY 11," indicating that Izmirlian was allied with the progressive elements even before his re-election to the Patriarchate on October 22-24, 1908. His popularity was so great that in the following year, he was elected Catholicos for all the Armenians and moved to Etchmiadzin to hold that high position.

PAUL Z. BEDOUKIAN

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԴԱԼ ՄԸ, ԿՈԽՈՒԱԾ՝ Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ 1908 Թ. ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԿՈՂՄԷ, ՏՕՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՀԱՍՏԱՏՈՒՈՂ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ, ՈՐ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ԱՊԱՀՈՎԷՐ ԲՈԼՈՐ ՄԱՐԴԿԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Սելանիկի թրքական բանակը, երիտթուրքերու հրամանատարութեաններքև, 1908 թ. ստիպեց սուլթան Համիտին վերականգնել 1876 թ. սահմանադրութիւնը:

Իզմիրլեան իր ազատամիտ գաղափարներուն պատճառաւ, 1894 թ. միաձայնութեամբ Կ. Պոլսոյ Պատրիարք ընտրուեցաւ : Սակայն կառավարական ճնշումներու ներքև հարկադրուեցաւ հրաժարիլ 1896 թ.: Իրեն յաջորդեց Մ. Օրմանան, որ եղաւ դիւանագէտ պատրիարք մը: Երբ սուլթանը վերահաստատեց սահմանադրութիւնը, Օրմանեան հրաժարեցաւ Կ. Պոլսոյ պատրիարքութենէն 16-29 Յուլիս 1908 թ.:

Սակայն խնդրոյ առարկայ մեդալին վրայի թուագրութիւնն է «1908 Յուլիս 11»: Այս մեդալէն կարելի է եզրակացնել թէ Իզմիրլեան դաշնակցած է յառաջդիմական տարրերուն հետ նոյնիսկ իր պատրիարք ընտրուելէն (22-24 Հոկտեմբեր 1908 թ.) առաջ:

ՔԱՐԷԶ ՊՏՈՒԿԵԱՆ

The historical events cited in this paper were gleaned from:

1. *Azkabadum,* by Archb. Ormanian, Part 3, Vol. III (Beirut, 1961).
2. *Encyclopaedia Britannica,* Vol. 22 (1959), Turkey, pp. 6-4-5.
3. *Armenian Encyclopedia,* Vol. 3 (Yerevan, 1977), pp. 590-1; Vol. 4 (1978), pp. 255-6.

ARMENIAN NUMISMATIC LITERATURE

10 ARMENIAN CULTURAL FOUNDATION TRUST FUND. A. R. F Centennial Gold Medals Released - Ոսկեայ մետալիոններ կը հրատարակուին *Asbarez*, Vol. LXXx (16, 23 April 1988), No. 8256, pp. 1, 12, 24, No. 8261, p 71, respectively, illus. Bilingual in Armenian and English

A series of medals, dedicated to the 100th anniversary (1890-1990) of the Armenian Revolutionary Federation are advertised for sale. The obverse of each medal portrays the effigy of a founding father of the Armenian Revolutionary Federation. Kristapor, Rosdom, and Zavarian, respectively. The common reverse of the medals portrays the coat of arms of the Armenian Revolutionary Federation. The medals are issued in pure gold (one-ounce each, limited to 1000 sets) and silver (3000 copies). The three-piece set is offered in a deluxe collector's presentation case. YTN

Վաճառքի համար ծանուցուած է մեդալաշար մը, նուիրուած Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան 100-ամեակին (1890-1990): Իւրաքանիւր մեդալի երեսին վրայ պատկերուած է Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան հիմնադիրի մը նկարը՝ Քրիստափոր, Ռոստոմ և Զաւարեան: Մեդալներու կռնակին վրայ պատկերուած է Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան զինանշանը: Մեդալները թողարկուած են զուտ ոսկիէ (իւրաքանչիւրը մէկական օնս, սահմանափակուած 1000 օրինակի) և արծաթէ (սահմանափակուած 3000 օրինակի): Երեք կտորէ բաղկացած մեդալաշարը ընծայուած է ցուցադրութեան յատուկ տուփի մը մէջ: ԵԹՆ

11 BEDOUKIAN, Paul Z. The First King of Cilician Armenia Levon I or Levon II? by Paul Z. Bedoukian. *Armenian Studies in Memoriam Haïg Berbérian*, edited by Dickran Kouymjian. Lisbon: Calouste Gulbenkian Foundation, 1986, pp. 63-66.

Bedoukian notes that some historians and numismatists call the first king of Cilician Armenia as Levon I and others, Levon II (Prince Levon I being the first). The author quotes the colophons of medieval historians and prints the legends of the seals of King Levon V. After a very persuasive discussion, Bedoukian concludes that the first crowned king of Roupenian dynasty is Levon I (1198-1219) and the last king of Cilician Armenia is Levon V (1374-1375) who died in exile, Paris. YTN

Պտուկեան կը նշէ թէ կարգ մը պատմաբաններ և դրամագէտներ կը կոչեն Կիլիկիոյ առաջին թագաւորը Լևոն Ա և ուրիշներ՝ Լևոն Բ (իշխան Լևոն Ա ըլլալով առաջինը): Հեղինակը մէջբերումներ կ'ընէ միջնադարեան պատմիչներու յիշատակարաններէն և կը տայ Լևոն Ե-ի կնիքներուն խորագրութիւնները: Համոզիչ քննարկութենէ մը ետք Պտուկեան կ'եզրակացնէ, թէ Ռուբենեան հարստութեան առաջին օծուած թագաւորն է Լևոն Ա-ը (1198-1219) և Կիլիկեան Հայաստանի վերջին թագաւորն է Լևոն Ե-ը (1374-1375), որ վախճանեցաւ տարագրութեան մէջ, Փարիզ: ԵԹՆ

12 BEDOUKIAN, Paul Z. Mints and Money, Armenian, by Paul Z. Bedoukian. *Dictionary of the Middle Ages*. New York: Charles Scribner's Sons, 1987, Vol. 8, pp. 417-418, illus

The coinage of the Armenian kingdoms of Sophene and Commagene are mentioned and the coins issued by Tigranes II (Artaxiad dynasty), Kiurke (Lori), and Levon I and Hetoum I (Roupenian dynasty) are offered. YTN

Յիշուած են Ծոփքի և Կոմմագենէի հայկական թագաւորութեանց դրամները և հակիրճօրէն ընծայուած են Տիգրան Բ-ի (Արտաշէսեան հարստութիւն), Կորիկէի (Լոռի) և Լևոն Ա-ի ու Հեթում Ա-ի (Ռուբենեան հարստութիւն) դրամները: ԵԹՆ

13 MOUSHEGHIAN, Kh. A. Hayastani patmut'iwnĕ metaghadramnerov [The History of Armenia with Metallic Coins] - Հայաստանի պատմութիւնը մետաղադրամներով. *Asbarez*, Vol. LXXX (23 January 1988), No 8199, p. 7. In Armenian.

The author explains the value of ancient metallic coins as a source of recorded history. He notes that a didrachm of Germanicus displays the coronation of King Artaxias, a copper coin proves the the city of Artaxata issued its own coins, the hoards of Sassanian and Byzantine coins unearthed in Armenia unravel the sad pages of Armenian history.

YTN

Հեղինակը կը բացատրէ հին մետաղադրամներու արժէքին մասին իբր աղբիւր մատենագրուած պատմութեան: Ինք կը յիշէ Գերմանիկոսի երկդրամի մասին ուր կը նշմարուի Արտաշէսի թագադրութիւնը, պղինձէ դրամ մը որ Արտաշատի կողմէն մետաղադրամներու հատանման փաստն է և Հայաստանի մէջ պեղուած սասանեան ու բիւզանդական դրամներու գանձերը որոնք կը բանան Հայաստանի պատմութեան տխուր էջերը:

Է.Թ.Ն.

14 MOUSHEGHIAN, Kh. A. Hayastani patmut'iunĕ, artats'oluats matenadramnerum [The History of Armenia Reflected in Coins which are Ancient Metallic Monuments] - Հայաստանի պատմութիւնը՝ արտացոլուած... մատենադրամներում *Lraper*, Vol. L (23 January 1988), No. 16, pp. 6-7. In Armenian.
See abstract of No. 13

15 NERCESSIAN, Y. T. *Bank Notes of Armenia*, by Y. T. Nercessian. Los Angeles: Armenian Numismatic Society, *Special Publication*, No. 6, 224 pp., 192 pls., illus. Armenian summary.
The treatise is a scientific study of classification of the bank notes of Armenia and a catalogue of more than one thousand notes which are found in private collections and many museums. The monograph includes bibliography, historical background, inflation in Armenia. It also includes a detailed study of the bank notes, and the corpus where the bank notes from the following governing authorities are catalogued: Transcaucasian Commissariat (1918), Van Commissariat (1918), Republic of Armenia (1918-1920), Alexandropol (Leninakan)—Shirak (1919-1921), Erevan Branch of the State Bank (1918), Erevan city (1918-1920), Karakilise (Kirovakan) (1918), Kars (1918), Katar (Ghapan) (1918), Kedabek (1918), Vagharshapat (Etchmiadzin) (1918), Socialist Soviet Republic of Armenia (1921-1923), Shirak Canal (1924), Sardarabat (Hoktemberian) (1929), Federation of Socialist Soviet Republics of Transcaucasia (1923), Transcaucasian Socialist Federal Soviet Republic (1924), Vladikavkaz Railroad (1918-1919), and Transcaucasian Socialist Soviet Republic Railroad (1920). The corpus is followed with Armenian summary, signature matrix, concordances, appendices, general index, and the plates of the bank notes.

Auhor

Բանասիրութիւնը Հայաստանի թղթադրամներուն նուիրուած գիտական դասաւորութիւն մըն է և ցուցակ մը մէկ հազարէ աւելի թղթադրամներու, որոնք կը գտնուին սեփական ժողովածոներու և զանազան թանգարաններու մէջ: Մենագրութիւնը կը պարունակէ մատենագրութիւն, պատմական ակնարկ, թղթադրամներու արժէքազրկում Հայաստանի մէջ: Նաև կը պարունակէ թղթադրամներու մանրամասն քննարկում մը և կորպուս մը՝ ուր ցուցակագրուած են հետևեալ կառավարութիւններու և պետական հաստատութիւններու թղթադրամները.- Անդրկովկասեան Կոմիսարիատ (1918), Վանի Կոմիսարիատ (1918), Հայաստանի Հանրապետութիւն (1918-1920), Ալեքսանդրոպոլ (Լենինական)—Շիրակ (1919-1921), Պետական Բանկի երևանեան բաժանմունք (1918), երևան քաղաք (1918-1920), Ղարաքիլիսէ (Կիրովական) (1918), Կարս (1918), Ղաթար (Ղափան) (1918), Կեդաբէկ (1918), Վաղարշապատ (էջմիածին) (1918), Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութիւն (1921-1922), Շիրակի ջրանցք (1924), Սարտարապատ (Հոկտեմբերեան) (1929), Անդրկովկասեան Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութիւնների Ֆեդերատիւ Միութիւն (1923), Անդրկովկասեան Սոցիալիստական Ֆեդերատիւ Խորհրդային Հանրապետութիւն (1924), Վլատիկաւկազի երկաթուղագիծ (1918-1919), Անդրկովկասեան Սոցիալիստկան Խորհրդային Հանրապետութեան երկաթուղագիծ (1920): Կորպուսին հետևած է հայերէն ամփոփումը, ստորագրութիւններու աղիւսակը, համաձայնեցումը, ընդհանուր ցուցակը և թղթադրամներու տախտակները:

Հեղինակը

16 NERCESSIAN, Y. T. Armenian Numismatic Society Holds Election. *Armenian Weekly*, Vol. LVIII (23 January 1988), No. 4 (2924), p. 5.
In a newspaper announcement on organizational activity it is revealed that during the Armenian Numismatic Society 12 December 1987 meeting new officers were elected and budget was allocated to print the book *Bank Notes of Armenia* and *Studies in Honor of Paul Z. Bedoukian*, a Festschrift of the *Armenian Numismatic Society*. YTN

Թերթերու տրուած կազմակերպչական յայտարարութեամբ մը յայտնուած է, թէ Հայ Դրամագիտական Ընկերակցութիւնը իր 12 Դեկտեմբեր 1987 թ. ժողովին ընթացքին ընտրած է վարչութեան նոր անդամները և գումար յատկացուցած է տպելու համար *Հայաստանի թղթադրամները* գիրքն ու *Աշխատութիւններ ի պատիւ Զարեհ Պոտուկեանի*, որ բացառիկ հրատարակութիւն մըն է *Հայ Դրամագիտական Հանդէսին*: ԵԹՆ

17 NERCESSIAN, Y. T. The December Meeting of the Armenian Numismatic Society. *World Coin News*, Vol. XV (9 February 1988), No. 6, p. 52.
See abstract of No. 16.

18 NERCESSIAN, Y. T. Luther Eskijian Elected President of Armenian Numismatic Society. *Armenian Observer*, Vol. XVIII (27 January 1988), No. 10, p. 6.
See abstract of No. 16.

19 SARKISSIAN, Henry V. Medalernoe iskusstvo v armianskoĭ diaspora [Medallic Art in the Armenian Diaspora] - Медальерное искусство в армянской диаспоре, автор Г. В. Саркисян. *Hayastani mshakuyt'i ev arvesti problemnerin nvirvats hanrapetakan gitakan VI konferans; Zetuts'umneri t'ezisner*, papers read on 2-4 June 1987. Yerevan: Academy of Sciences of Armenian SSR, Institute of Arts, 1987, pp. 204-205. In Armenian.
The author has read a paper concerning the medallic art in the Armenian diaspora. The types he reviews include the following: medals designed by the Armenian artists, anniversary medals of famous Armenians, medals dedicated to renowned Armenians, medals issued by the Armenian merchants in Western Europe, medals issued in Russia which have Armenian theme, and medals issued during the past thirty years in Soviet Armenia. YTN

Հեղինակը զեկուցած է հայկական սփիւռքի մեդալային արուեստի մասին: Տեսակները որ քննուած են կը պարունակեն հետևեալները.- հայ արուեստագէտներու կողմէ կերտուած մեդալներ, հռչակաւոր հայերու յոբելեանական մեդալներ, աշխարահռչակ հայերու ընծայուած մեդալներ, Արևմտեան Եւրոպայի մէջ հայ վաճառականներու կողմէ թողարկուած մեդալներ, Ռուսիոյ մէջ թողարկուած հայկական թեմաներով մեդալներ և մեդալներ որոնք վերջին երեսուն տարուայ ընթացքին թողարկուած են Խորհրդային Հայաստանին մէջ: ԵԹՆ

20 SARYAN, Levon A. Armenian Coinage through the Centuries, by Levon A. Saryan. *Ararat*, Vol. XXIX (Winter 1988), No. 1 (113), pp. 35-40, illus.
Since the coins and paper money of Armenia serve as an excellent vehicle in acquainting non-Armenians, as well as Armenian-American young generation, Saryan reviews the following high points of Armenian numismatics: coinage of Sophene (Xerxes), Coinage of the Artaxiads of Armenia (Tigranes the Great, and Artavasdes II), Roman coins relating to Armenia (Antoninus Pius and Lucius Verus), Coinage of Cilician Armenia (Levon I and Hetoum I), and the bank notes of Republic of Armenia. YTN

Քանի որ հայկական դրամներն ու թղթադրամները կը ծառայեն իբրև լաւ միջոց մը օտարներուն և ամերիկահայ նոր սերունդին ծանօթացնելու համար հայոց պատմութիւնը, Սարեան կը քննէ հայ դրամագիտութեան հետևեալ աչքառու կէտերը.- Ծոփքի դրամները (Քսերքսէս), Արտաշէսեան հարստութեան դրամները (Տիգրան Մեծ և Արտաւազդ Բ), Հայաստանի վերաբերեալ հռոմէական դրամները

(Անտոնինոս Պիոս և Ղուկիոս Վերոս), կիլիկեան Հայաստանի դրամները (Լևոն Ա և Հեթում Ա) և Հայաստանի Հանրապետութեան թղթադրամները: ԵԹՆ

21 SARYAN, Levon A. Numismatic Impressions of Soviet Armenia, by L. A. Saryan. *World Coin News,* Vol. XV (29 March 1988), No. 13, front cover and pp. 14, 16, 18, 20, 21, illus.

Author's two-week vacation to Soviet Armenia is described. In Yerevan, capital of Armenia, he meets the Armenian numismatists Kh. A. Moushegh ian, H. Sarkissian, and M. Karapetian. Also the following Armenian medals are illustrated: H. Kodjoyan, Garni, Armenian Memorial Monument in Yerevan, and Holy Etchmiadzin. YTN

Նկարագրուած է հեղինակին երկու շաբթուան արձակուրդը Խորհրդային Հայաստանի մէջ: Հայաստանի մայրաքաղաք երևանին մէջ ինք կը ծանօթանայ դրամագէտներ Խ. Ա. Մուշեղեանին, Հ. Սարգսեանին և Մ. Կարապետեանին: Տպուած են նաև հետևեալ մեդալներու նկարները.– Յ. Կոջոյեան, Գառնի, երևանի Հայ Նահատակաց Յուշարձանը և Ս. Էջմիածին: ԵԹՆ

22 SPINK & SON LIMITED. *Auction 27; Coins of the Islamic World in Gold, Silver and Copper.* Zürich: Wednesday, 1st June 1988, p. 8, No. 43, 64-66, Nos. 341-356, illus.

Umayyad, 'Abbasid, Qājār, Sājid, Ottoman, and Shāh Armān gold, silver, and copper coins inscribed with the names of the following mints of historic Armenia are catalogued: Armīnīyah, Arrān, Madīnat Arrān, Baibert, Barda'ah, Ganja, Ma'din Bājunais, and Erivan. The earliest coin is a dirham of Umayyad Hisham, inscribed Armīnīyah (A.H. 110), the latest is a Qājār gold toman, engraved Erivan (A.H. 1234). YTN

Ցուցակագրուած են Օմայեան, Աբբասեան, Ղաջար, Սաջեան, Օսմանեան և Շահ Արմէն ոսկիէ, արծաթէ և պղինձէ դրամներ, արձանագրուած՝ պատմական Հայաստանի հետևեալ փողերանոցներուն անուններով.– Արմինիա, Առան, Մադինաթ Առան, Բաբերտ, Բարդաա, Գանձակ, Մաադին Բաջունայս և երևան: Վաղագոյն դրամը Օմայեան Հիշամի դիրհեմ մըն է, արձանագրուած Արմինիա (Հ. 110) և ամենուշը՝ Ղաջար ոսկի թուման մըն է, արձանագրուած երևան (Հ. 1234):

23 ALMA. Dr. Paul Bedoukian to Speak on Armenian Coins at ALMA. *Armenian Weekly,* Vol. LVIII (30 April 1988), No. 14 (29345), pp. 6, 14; *Armenian Reporter,* Vol. XXI (15 May 1988), No. 30; *Armenian Mirror-Spectator,* Vol. LV (7 May 1988), p. 6; illus.

In a press release it is announced that Paul Z. Bedoukian will give a lecture on Armenian coins and the current status of coin studies. A summarized biography of Bedoukian, his membership in numismatic societies, and the works he has penned on Armenian numismatics are listed. YTN

Թերթերու տրուած ծանուցումով մը յայտարարուած թէ Զարեհ Պ. Պտուկեան դասախօսութիւն մը պիտի տայ հայկական դրամներու և դրամագիտական ուսումնասիրութեան արդի վիճակին մասին: Պտուկեանի կենսագրութիւնը, իր անդամակցութիւնը դրամագիտական կազմակերպութեանց մէջ և հայ դրամագիտութեան վերաբերեալ իր մշակած բանասիրութիւնները նշուած են: ԵԹՆ

24 KOVACS, Frank L. *Mail Bid Sale VIII,* by Frank L. Kovacs. San Mateo, California: April 22, 1988, Nos. 78-81, illus.

The auction ctalogue lists four copper coins attribued to the following: Tigranes II (95-56 B.C.), Nike on the reverse; jugate busts of Tigranes IV and Erato (2 B.C. - A.D. 1), Tyche on the reverse; Sames (c. 260 B.C.), Tyche standing to left on the reverse; Mithradates I (96-70 B.C.), "King Mithradates" circular inscription in Greeek on the reverse. YTN

Վաճառքի կատալոգին մէջ ցուցակագրուած են հետևեալներուն վերագրուած չորս պղինձէ դրամներ.– Տիգրան Բ (95–56 Բ.Զ.), Յաղթանակը դրամի ետին. զուգագլուխ Տիգրան Դ և Երատոյ (2 Ն.Ք. – Յ.Ք.), Բախտը դրամի ետին. Սամէս (260 Ն.Ք.), կանգնած Բախտը դրամի ետին. Միհրդատ Ա (96–70 Ն.Ք.), «Արքայի Միհրդատի» շրջանակաձև արձանագրութիւնը դրամի ետին: ԵԹՆ

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ESTABLISHED
1971

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY

Series I Volume XIV, No. 4 December 1988

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ
ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL

Series I Vol. XIV, No. 4 December 1988

LETTERS

AN ARMENIAN COIN EXHIBIT

I have just recently returned from the 49th Annual Convention of the Central States Numismatic Society that was held in the Indiana Convention Center in Indianapolis. The show had 362 bourse dealers and it lasted for four days, the first being P.N.G. Day. Nine "Educational Forums" were held and there were about 150 display cases for the exhibits. The Central States Numismatic Society is composed of the thirteen states from North Dakota to Kansas, Kansas to Kentucky, Kentucky to Michigan and from Michigan back over to North Dakota. So, this was then a major Convention.

I took several exhibits to Indianapolis, one of which was a two case exhibit of my Armenian coins. I used a yellow background in the cases for Dr. L. A. Saryan, although I doubt that anyone who saw the exhibit could have made the connection. The exhibit was judged **to be the best exhibit** for coins prior to 1500 for the show and **won a ten dollar gold coin for being the first place exhibit in the Ancient coin class.**

The title of the exhibit was, "Some Coins from the Royal Period of Cilician Armenia, 1199-1375." In it I had the coins of each of the kings who struck them from Levon I down through Levon V. I used all of the silver and bronze denominations, including the double coins. I also had several of the bilingual coins as well as my two Levon-Smpad coins, so I could show both the obverse and reverse of this rare item. This all made a very impressive exhibit, if I do say so myself, however, there were few there who could really appreciate it. But I thought that you and the members of the Armenian Numismatic Society would like to know that an **Armenian coin exhibit was a first place winner** at a major coin show and convention. I really don't know, but I doubt that this happens too often.

Robert R. Kutcher, ArmNS No. 95
Lincoln, Nebraska 4-26-88

In response to your editorial in the last issue of the *Armenian Numismatic Journal* [December 1987], I would like to donate one copy of each of the four books available (*Coinage of Cilician Armenia, Coinage of the Artaxiads of Armenia, Selected Numismatic Studies, and Armenian Numismatic Bibliography and Literature*) to my alma mater....

I will donate my own copy of your book [*ANBL*]; if you would be so kind as to inscribe the one you are sending to me, I would appreciate it. 2-16-88

... If you would send a copy of your new book [*BNA*] directly Mr. Berry's attention at John Hopkins, with a note stating that it is a donation from me...

Levon A. Saryan, Ph. D.
Greenfield, Wisconsin, 4-14-88

Editor's note: It is an excellent idea. I'll do the same and also send a copy of *Special Publication* series.

ARMENIAN NUMISAMTIC JOURNAL is the quarterly publication of Armenian Numisamtic Society, an educational, non-profit organization. Editor, Y. T. Nercessian, 8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, Califoria 90660, U. S. A. Non-member subscriptions (individuals and institutions) $10.00 per year. Back issues available.

EHCERTS FROM THE LETTERS ON PUBLICATION OF THE *BANK NOTES ARMENIA*

Bravo! With the appearnce of *Bank Notes of Armenia* the circle of Armenian numismatic studies has been measurably widened and enriched. You are to be congratulated for successfully completing this difficult task....

Paul Z. Bedoukian
Wilton, CT

Thank you for your book *Bank Notes of Armenia*. I congratulate you for this splendid work. Indeed, it is a masterpiece. With all the lack of records and documents, to produce such a complete and valued reference book, one could witness your vast knowledge combined with your enthusiasm for a scholarly product. You have revived a period of financial and social chaos in Armenia's life in the second decade of 20th century. Bravo and cheers.

Edward Joseph
Glendale, CA

Today was a big day for Armenian numismatics!

I received your book, *Bank Notes of Armeia,* in the mail. It looks wanderful, and I am proud to have had a part in its preparation.

Congratulations! You have every reason to be proud of your work....

Levon A. Saryan
Greenfield, WI

Օրերս շնորհակալութեամբ ստացանք *Հայաստանի թղթադրամները* աշխատութեան օրինակները և յանձնեցինք երևանի խոշորագոյն գրադարաններին:

Գիտական բարձրարժէք այդ աշխատութեան համար ընդունեցէք մեր անկեղծ շնորհաւորանքները:

Ցանկանում ենք ստեղծագործութեան նորանոր յաջողութիւններ:

Hr. Babayan
Yerevan, Armenia

Получил Вашу очень интересную книгу. Очень рад, что материалы Эрмитажа Вам оказались полезными. В будущем всегда буду рад быть полезным в Вашей работе

I. Dobrovolskiĭ
Leningrad, Russia

Օրերս ստացայ, ԱՄՆ-ից ինձ հասաւ հայկական թղթադրամների մասին Ձեր մեծարժէք գիրքը, որի համար սրտանց շնորհաւորում եմ Ձեզ, տիկին Անահիտին և Ձեր բոլոր Ներսէսեան զաւակներին: Այդ գիրքը լրջութեամբ ձևաւորուած, համոզուած եմ, որ այն պէտք է, որ աւելի երկար ապրի երկարօրէն ծառայելով սովորողներին: Բարձր պահէք Ձեր աշխատասէր գլուխը, որ գիտնան բոլոր նրանք ովքեր հաւաքում են և դասակարգում թղթադրամները ու նամակադրոշմները գիտա-

կան բնոյթի գործ են կատարում ներկայիս ու գալիքի համար։ Մեզանում կան «մարդիկ» որ պնդում են հակառակը։ Ես ուրախ եմ Ձեր ջանքերի համար։

Kh. A. Mousheghian
Yerevan, Armenia
1-VI-1988, IV հիւանդանոցի սրտաբանութեան բաժին, սենեակ 501

...Մօտ օրերս ստացայ *Հայաստանի թղթադրամները՝* Ձեր հեղինակութեամբ գիրքը։ Նախ ընդունեցէք իմ շնորհաւորանքները։ Ես այն համարում եմ հայ դրամագիտութեան վերջին նուաճումներից։ Հայկական թղթադրամների պատմութիւնը հայ դրամագիտութեան, կարելի է ասել, ստուերում մնացած ճիւղից է և Ձեր տքնաջան աշխատանքի շնորհիւ այն ամբողջացուեց և դարձաւ դրամագէտների (և ոչ միայն նրանց) սեփականութիւնը։ Ձեր նախորդ գիրքը, երբ լոյս տեսաւ (նկատի ունեմ հայ դրամագիտութեան մատենագրութիւնը) ես գրել էի, որ այն կը դառնայ դրամագէտների (և ընդհանրապէս հայագէտների) սեղանի գիրք։ Եւ այդ անհերքելի իրողութիւն է։ Այժմ ես նորից «հարկադրուած» եմ գրելու նոյնը՝ Ձեր այս աշխատութիւնը՝ *Հայաստանի թղթադրամները* նոյնպէս կը դառնայ դրամագէտների սեղանի գիրքը։

Սիրելի եղիա. հաճոյախօսութեան համար չեմ գրում այս տողերը, իսկապէս այս գրքի պակասը մենք զգում էինք։ Յատկապէս ինձ, որպէս թանգարանի աշխատողի և, մանաւանդ, որ մի յօդուած էլ ունեմ շատ էին «անհանգստացնում» նաև հայկական թղթադրամներին վերաբերող հարցերով։...

Henry Sarkissian
Yerevan, Armenia

History is printed in many forms. Sometimes there is no written history, but only evidence of events that are registered in other forms, such as in the numisma and currencies or bank notes of Armenia. Fortunately, we have Armenian coins going back to before the time of Christ with Greek legends, Roman coins relating to Armenia, Islamic Armenian coins struck in Armenian mints, Iranian coins struck in Armenian cities, coins of the Armenian rulers in the Byzantine Empire, and perhaps others as well. Hoever, we have only a small window of history written on curencies, bank notes during the short period of the Armenian Republic and associated years. Our ancient numisma is collaboratred by archaeology, architecture, and history of our people whereas the currencies and bank notes of recent years are fragments of history ready to be collected and prepared for coming generations, such as this publication, *Bank Notes of Armenia*..

Luther Eskijian
Altadena, CA

NERCESSIAN, Y. T. *Bank Notes of Armenia,* by Y. T. Nercessian. Los Angeles: Armenian Numismatic Society, *Special Publication,* No. 6, 224 pp., 192 pls., illus. Armenian summary. Reviewed by the following.

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY. *Armenian Numismatic Journal,* Series I, Vol. XIV (March 1988), No. 1, p. 10+; *Armenian Reference Books Co., Catalog* (1988), p. [8]; *Armenian Life,* Vol. III (8 April 1988), No. 26, p. 17; *Armenian Weekly,* Vol. LVIII (9 April 1988), No. 13 (2933), p. 9; *NI Bulletin,* Vol. XXII (May 1988), No. 5, pp. 119, 120.

ESKIJIAN, Luther. *Armenian Life,* Vol. III (3 June 1988), No. 34, p. 24; p. 7. In Armenian; *Armenian Observer,* Vol. XVIII (8 June 1988), No. 29, p. 2; *Armenian Weekly,* Vol. LVIII (4 June 1988), No. 23 (2943), p. 10; *Asbares,* Vol. LXXX (4 June 1988), No. 8290, p. 30; *Lraper,* Vol. L (11 June 1988), No. 36, p. 8. In Armenian; *Nor Seroond,* Vol. XIV (August 1988), No. 8 (161), p. 7. In Armenian.

SARYAN, Levon A. *Bank Note Reporter,* Vol. XVI (July 1988), No. 7.

WORLD COIN NEWS. World Coin News, Vol. XV (2 August 1988), No. 31, p 4.

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԷՏՆԵՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՄ
(1987–1988 թթ.)

Հանրայայտ իրողութիւն է, որ գիտական նստաշրջանների գիտաժողովների հիմնական նպատակն է խթանել գիտական պրոբլեմների զարգացումը: Նրանք փաստօրէն դառնում են գիտնականների համար մի վայր, ուր ներկայացւում են գիտական նորութիւնները և առաջին անգամ անցնելով այդ «յորձանուտով» (այստեղ հաւաքւում են մասնագէտների մեծամասնութիւնը), մտքերի փոխանակման միջոցով հաստատւում կամ մերժւում է իւրաքանչիւր զեկուցողի առաջ քաշած խնդիրը: Այդ բանավէճերի շնորհիւ զեկուցող-հեղինակները քաղում են իրենց համար օգտակարը, ներշնչւում վստահութեամբ, որից յետոյ մշակելով զեկուցումը նոր միայն յանձնում են հրատարակութեան: Այդ է պատճառը, որ իւրաքանչիւր գիտնական ձգտում է մասնակցել հանրապետական, համամիութենական, միջազգային նստաշրջաններին, որը պատասխանատու մի փորձութիւն է իւրաքանչիւրի համար անկախ նրանից լինի այն կոչումնաւոր գիտնական, թէ սկզբնակ մասնագէտ: Այդ տեսակէտից յիշեալ ժամանակահատուածը՝ 1987 թուականից մինչև 1988 թ. առաջին կէսը բաւական ծանրաբեռնուած էր Սովետական Հայաստանի դրամագէտների համար:

1987 թ. մարտի 16-20-ը տեղի ունեցաւ Հայկական ՍՍՀ-ում 1985-1986 թթ. դաշտային հնագիտական աշխատանքների արդիւնքներին նուիրուած գիտական նստաշրջան: Նշենք, որ այս նստաշրջանը կազմակերպում է Հայկական ՍՍՀ Գիտութիւնների ակադեմիայի հնագիտութեան և ազգագրութեան ինստիտուտը երկու տարին մէկ անգամ: 1987 թ. նստաշրջանը նուիրուեց անուանի հնագէտ պրոֆ. Կարո Ղաֆադարեանի ծննդեան 80-ամեակին:

Նստաշրջանը շատ ծանրաբեռնուած էր, բաւական է նշել, որ հինգ օրուայ ընթացքում կարդացուեց 44 զեկուցում, նուիրուած հանրապետութեան տարածքում բացուած հնագիտական նորութիւններին և տեսական հարցերին:

Մարտի 19-ին զեկուցում կարդաց Հենրի Սարգսեանը՝ «Էրեբունիում գտնուած միլեթեան դրամների հարցի շուրջը»: Զեկուցումը նուիրուած էր 1956 թ. Արին-Բերդում կատարուող պեղումների ժամանակ յայտնաբերուած երկու արծաթեայ դրամների քննարկմանը: Յիշեալ դրամները առաջին անգամ գիտական շրջանառութեան մէջ մտցրեց գիւտի հեղինակ Մ. Իսրայէլեանը (1957 թ.): Յետագայում այն բազմիցս հրատարակուել է Արին-Բերդին նուիրուած գրեթէ բոլոր հետազօտութիւններում:

Հայկական դրամաշրջանառութեան հարցերի հետ առնչուող ուսումնասիրութիւններում այդ դրամներին անդրադարձել է Խ. Մուշեղեանը, որը գալիս է այն եզրակացութեան, որ դրանք կարող են հանդիսանալ «տեղական դրամագործութեան արգասիք»:

Զեկուցողը նոր տեսանկիւնից է մեկնաբանում այդ դրամների կապը հայկական դրամաշրջանառութեան մէջ: Անհերքելի իրողութիւն է, որ դրամները իբրև պատմա-հնագիտական փաստանիւթ օգտագործելիս չափազանց կարևոր է ունենալ նրանց յայտնաբերման ստոյգ գրանցումը, դրամները ուղեկցող այլ իրերի քննութիւնը և այլն: Այդ առումով Էրեբունիում գտնուած դրամների յայտնաբերման պայմանները, ուղեկցող իրերը ստոյգ յայտնի են, սակայն այդ տուեալները միշտ չէ, որ ուսումնասիրողների կողմից նպատակաուղղուած օգտագործուել են: Դրամները գտնուել են Էրեբունիի նախկին Susi տաճարում, որը յետագայում վերակառուցուել էր հրոյ մեծ տաճարի:

Ջեկուցողը գտնում է, որ Էրեբունիից յայտնաբերուած դրամները հաւանաբար, որպէս նուէր թողել են պաշտամունքային օջախում:

Գտնուած արծաթեայ օբոլոսները քննարկել, որպէս երկու պետութիւնների դրամական-առևտրական առնչութիւնների վկայութիւններ ներկայիս տուեալներով հնարաւոր չէ:

Արին-Բերդից գտնուած դրամները երբեք չեն եղել արտաքին դրամաշրջանառութեան ոլորտում, այլ բերուել են Էրեբունի, հաւանաբար, պատահական ուղիներով, գուցէ և փոքրասիական քաղաքներից: այդ մասին է վկայում նաև նմանօրինակ դրամների բացակայութիւնը Անդրկովկասում:

Ջեկուցման շուրջ տեղի ունեցող քննարկմանը մասնակցեցին Ս. Կրկեաշարեանը, Մ. Զարդարեանը, Ֆ. Տէր-Մարտիրոսովը և ուրիշներ:

1987 թ. Մայիսի 18-20-ը Երևանում տեղի ունեցաւ հանրապետական գիտական նստաշրջան՝ նուիրուած 1984-85 թթ. ազգագրական և բանագիտական դաշտային հետազօտութիւնների հանրագումարին: Այն կազմակերպել էր Հայկական ՍՍՀ Գիտութիւնների ակադեմիայի հնագիտութեան և ազգագրութեան ինստիտուտը, որը նուիրուած էր հայկական ազգագրութեան տարբեր հարցերի մշակմանը՝ կազմակերպելով երկու տարին մէկ: Այստեղ կարդացուել են 41 զեկուցում: Սակայն զեկուցումների թեզիսներում, որ հրատարակուել էր այս առիթով, ընդգրկուած է 63 զեկուցման համառօտ բովանդակութիւնը: Չնայած նրան, որ 22 զեկուցում չկարդացուեց, այնուամենայնիւ քննարկման ժամանակ ցանկացողները կարող էին փոխանակել իրենց կարծիքները, անել դիտողութիւններ, լրացումներ և այլն: Այստեղ կարդացուել են նաև զեկուցումներ, որոնք առնչւում էին դրամագիտութեան հարցերի հետ:

Դոկտոր Գրիգոր Գրիգորեանը զեկուցում կարդաց «Ուշ միջնադարեան հայկական տոհմանշանները (ըստ Լվովի յուշակոթողների)» թեմայով:

Ջեկուցումը գրուած է Լվովի մարզից յայտնաբերուած տապանաքարերի, փաստաթղթերի, նամակների հիման վրայ, որտեղ կան հայերի տոհմային նշանները:

Այս նշանների վրայ առաջին անգամ ուշադրութիւն է դարձրել լեհ նշանաւոր պատմաբան Վլադիսլաւ Լոզինսկին (տես Patrycyat a mieszczanstwo Lwowskie w XVI i XVII wieku, przez weadyslawa Lozinskiego..., 1902, էջ 386-391), որը հրատարակել է 110 պատկերանշան:

Հեղինակը առանձին ուշադրութիւն է դարձրել նոյն տոհմի տարբեր ընտանիքի տոհմանշաններին, որոնք պահպանելով հիմնական գծերը ներկայացուած են որոշ փոփոխումներով:

Ցաւօք, տոհմանշանները, որոնք ունեն նաև ծածկագրերի բնոյթ, ոչ բոլորն են որ հեղինակը կարողացել է վերծանել:

Հեղինակը տեքստին կցել է երեք աղիւսակ, որտեղ տրուած է յիսուն տոհմանշանի գծագիր, որոնք վերաբերում են ԺԶ-ԺԷ դդ.:

1987 թ. Մայիսի 18-ին «Հայկական ասեղնագործութեան մի բացառիկ նմուշ» զեկուցումը կարդաց Հենրի Սարգսեանը: Ջեկուցման մէջ քննված է Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանում պահուող ձեռագործը (երկարութիւնը՝ 96.5 սմ, լայնքը՝ 67 սմ), այն հետաքրքիր է ոչ միայն որպէս կիրառական արուեստի գործ, այլև ուղեկցւում է ստեղծման պատմութիւնը բացայայտող նիւթերով: Այն պատկերում է Կոստանդնապոլսի արուարձաններից մէկի՝ Բոսֆորի ափին գտնուող Օրթագիւղի ընդհանուր տեսարանից մի հատուած: Ձեռագործի հեղինակն է Արտեմ Առաքելեանը

Ձեռագործը, որը պատկերում է Վալիդէ մզկիթը (ճարտարապետ Ն. Պալեան), 1904 թ. Բորսայում բացուած «Արտադրութիւն և արդիւնաբերութիւն» ցուցահանդէսում արժանացել է «Գերազանց» պատուոյ գրի: Յետագայում հեղինակը այս ստեղծագործութեան համար արժանացել է նաև «Առաքինութիւն» («Շէֆքաթ») առաջին աստիճանի շքանշանի:

1980 թ. ձեռագործը և շքանշանը թանգարանին է նուիրել Արտեմ Առաքելեանի դուստրը՝ Արփինէ Ալչըճեանը:

1987 թ. Մայիսի 25-27 Օմսկ քաղաքում տեղի ունեցաւ համամիութենական գիտական կոնֆերանս՝ «Ազգագրական գիտութիւնը և ազգագրական գիտելիքների տարածումը» թեմայով: Այն կազմակերպել էր ՍՍՀՄ Գիտութիւնների ակադեմիան, Ն. Ն. Միկլուխո-Մակլայի անուան ազգագրութեան ինստիտուտը (Մոսկուա), Օմսկի պետական համալսարանը, պատմութեան պետական թանգարանը (Մոսկուա), Օմսկի պատմութեան ու գրականութեան պետական թանգարանը: Կոնֆերանսին մասնակցում էին շուրջ 300 գիտութեան ու մշակոյթի ներկայացուցիչներ Մոսկուայից, Լենինգրադից, ինչպէս և Սովետական Միութեան բոլոր հանրապետութիւնների գիտական կենտրոններից, որտեղ զբաղւում են ազգագրութեամբ: Երևանից մասնակցում էին Հնագիտութեան և ազգագրութեան ինստիտուտի, Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանի, Հայաստանի ազգագրութեան պետական թանգարանի ներկայացուցիչները:

1987 թ. Մայիսի 26-ին «Թանգարանների ազգագրական նիւթերը գիտական հետազօտութիւններում» բաժանմունքում զեկուցում կարդաց Հենրի Սարգսեանը «Դրամագիտական յուշարձանները և հայկական զարդերը» թեմայով: Զեկուցողը քննում է դրամագիտական այն նիւթը, որը օգտագործուել է հայկական զարդերում: Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանում պահւում են զարդեր, որոնց անբաժան մասն են կազմում դրամները: Թանգարանի դրամագիտութեան ֆոնդում կան նաև դրամներ (կախիկով, ծակուած, շրջանակի մէջ և այլն), որոնք նոյնպէս հանդիսանում են ազգագրական նիւթ: Քննարկուող նիւթը վերաբերում է ԺԸ–ԺԹ դդ. զարդերին, որոնք պատրաստուել են Հայաստանի ազգագրական տարբեր շրջաններում: Քննարկուող զարդերում օգտագործուած դրամները բաժանւում են չորս խմբի՝ Ռուսաստանի կայսրութեան, Իրան, Թուրքիա, ինչպէս և Արևմտաեւրոպական մի քանի երկրների) յաճախ լեհական տիրակալների թողարկումներ): Դրամները զարդերում օգտագործւում են երկու հաւաքածուով՝ դրամներ մէկ երկրի և տարբեր երկրների թողարկումներ:

Դրամագիտական միւս խումբը կազմում են մեդալ-զարդերը, որոնք ունէին ընտանեկան-կենցաղային տարբեր նշանակութիւն, իսկ նրանցից մի քանիսը միաժամանակ մեդալ-պահպանակ էին:

Քննարկուող թեման դրամագէտներին կը հետաքրքրի դրամների նոր տեսակների յայտնաբերման, ինչպէս և իբրև օժանդակ նիւթ դրամաշրջանառութեան որոշ հարցեր պարզելիս: Միւս կողմից զարդերի վրայ օգտագործուած դրամները կ՚օգնեն ինչպէս մայր Հայաստանի, այնպէս էլ հայկական գաղթօջախների կենցաղի, աւանդոյթների, սովորոյթների ուսումնասիրման գործին:

Հայաստանի պատմութեան թանգարանի գիտաշխատող Աստղիկ Իսրայէլեանը 1987 թ. Մայիսի 27-ին կարդաց «Դրամները հայկական ժողովրդական հաւատալիքներում (ԺԸ–ԺԹ դդ.)» զեկուցումը: Զեկուցողը ցոյց է տալիս ոսկեայ, արծաթեայ և պղնձեայ դրամների նշանակութիւնը հայկական հաւատալիքներում, որոնք ունէին տարբեր ֆունկցիաներ տօնական օրերին, կենցաղում և ծիսական արարողութիւններում:

Դրամները օգտագործւում էին իբրև բժշկութեան միջոց վախից և մանկական հիւանդութիւններից բուժելու, կապուած լուսնի փուլերի հետ: Դրամներին վերագրուող կախարդական յատկութիւնները կապւում են երկու պատկերացումների հետ՝ մետաղի ուժի, որը կանխում է չարը և երկրորդը՝ նրա կապը լուսնի հետ:

1987 թ. Յունիսի 2-4-ը Երևանում տեղի ունեցաւ Հայաստանի մշակոյթի և արվեստի պրոբլեմներին նուիրուած վեցերորդ հանրապետական գիտական կոնֆերանսը: Այն արդէն աւանդական է: Կոնֆերանսի հիմնադիրը Հայկական ՍՍՀ Գիտութիւնների ակադեմիայի արուեստի ինստիտուտն էր, որին այժմ միացել է նաև Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր պատմութեան և կուլտուրայի յուշարձանների պահպանութեան և օգտագործման գլխաւոր վարչութիւնը: Այս

կոնֆերանսները թէպէտ անունով հանրապետական են կոչւում, իրականում համամիութենական ընդգրկում ունեն, քանի որ մասնակցում են Սովետական Միութեան տարբեր գիտական կենտրոնների ներկայացուցիչներ՝ Մոսկուա, Լենինգրադ, Կիև, Թբիլիսի, Օրջոնիկիձէ, Լվով, Սարատով և այլն:

1987 թ. Յունիսի 2-ին Սովետական արվեստը բաժանմունքում զեկուցում կարդաց Հենրի Սարգսեանը «Մեդալային արուեստը սփիւռքում» թեմայով: Առաջին անգամ հեղինակը ներկայացրել է սփիւռքում հայկական մեդալային արուեստի զարգացման ուրուագիծը սկզբից մինչև մեր օրերը: Տրւում է մեդալների դասակարգումը ըստ թողարկման բնոյթի: Համառօտակի քննւում են հայկական և Հայաստանի ու հայերի հետ առնչուող մեդալների թողարկումը Իտալիայում, Հոլանդիայում, Ռուսաստանում (ԺԸ դ. վերջից մինչև 1917 թ.), Լեհաստանում, ԱՄՆ-ում, Ֆրանսիայում, Եգիպտոսում, Ռումանիայում, Սիրիայում, Իսպանիայում, Հաբեշստանում և այլն:

Սփիւռքի հայկական մեդալային արուեստի պատմութեան ուսումնասիրութիւնը կ՚օգնի հայկական գաղթօջախների քաղաքական, տնտեսական և մշակութային պատմութեան բազմաթիւ հարցերի բացայայտմանը ընդհանրապէս և իւրաքանչիւր երկրի մեդալների գեղարուեստական առանձնայատկութիւնների պարզաբանմանը մասնաւորապէս:

Յունիսի 4-ին յուշարձանների վերականգման, վաւերացման և իւրացման մասնաճիւղում Խ. Մուշեղեանը կարդաց «'Հայաստան' անունը կրող դրամների ժամանակագրութիւնը» զեկուցումը:

Վերջին տարիներում սկսել են առանձին ուշադրութիւն դարձնել հայկական զինանշանների, համքարական տոհմային և անհատական էմբլեմների նշանների և այլն ուսումնասիրութեանը:

Կոնֆերանսում այս հարցերի նուիրուեցին երկու զեկուցում:

Միջնադարեան արուեստի մասնաճիւղում Լվով քաղաքից եա. Ռ. Դաշկեւիչը կարդաց զեկուցում «Ուկրաինայի հայերի սիմուոլիկան և էմբլեմատիկան (ԺԴ-ԺԷ դդ.)»: Ուկրաինայի հայերի էմբլեմները ԺԴ-ԺԷ դդ. ստորաբաժանւում են մասնաւոր անձանց էմբլեմների և հասարակական սիմուոլների ու էմբլեմների: Զեկուցումը նուիրուած էր հասարակական սիմուոլներին և էմբլեմներին: Այստեղ քննւում են Կիևի, Լվովի, Կամենեց-Պոդոլսկի, Ստանիսլաւի, Զամոստիայի հայկական համայնքների էմբլեմները: Հասարակական էմբլեմները պահպանուել են կնիքների, շէնքերի ճակատային մասերում, թանկարժէք մետաղից պատրաստուած մոնոգրամներում համայնքների դրօշների վրայ և այլն: Իբրև սիմուոլներ տարածուած են եղել Գառն Աստուծոյն, Սբ. Գրիգոր Լուսաւորիչի, Սբ. Երրորդութեան պատկերները: Հեղինակը հաւաքել է շուրջ 300 հասարակական և մասնաւոր էմբլեմներ:

Հայկական ՍՍՀ Արվեստի ինստիտուտի գիտաշխատող Ս. Ս. Մնացականեանի զեկուցումն էր «Հերալդիկ էմբլեմատիկայի կազմաւորման գեղարուեստական նախադրեալները միջնադարեան հայկական քանդակում (պրոբլեմի հարցադրման շուրջ)»:

Հեղինակը ընդգրկել է ժամանակի առումով հսկայական ժամանակահատուած: Ըստ Ս. Մնացականեանի միջնադարեան Հայաստանի հերալդիկ էմբլեմատիկայի ձևաւորումը կապւում է մինչքրիստոնէական Հայաստանի տոհմային սիմուոլիկայի հետ: Հիմնականում հեղինակը ուսումնասիրել է ճարտարապետական յուշարձանների ձևաւորման հարուստ նիւթերը: Ամենահին հերալդիկ էմբլեման պահպանուել է Աղցի (Դ դ. 60-ական թթ.) հայ Արշակունիների դամբարանի վրայ: Միջնադարեան հերալդիկ նշաններից տարածուած են հետևեալ կենդանիների ոճաւորուած պատկերները՝ արծիւ (Բագրատունիների, Արծրունիների, Մամիկոնեանների, Վաչուտեանների, Սիւնիքի տոհմերի և այլն), եզը, առիւծը, ոչխարը, նապաստակը և ուրիշներ: Հեղինակը ցոյց է տալիս այն աղերսները, որ կան Հայաստանի էմբլեմ-հերալդիկ սիմուոլիկայի և Անդրկովկասի և Առաջաւոր Արևելքի երկրների միջև:

1987 թ. Սեպտեմբերի 28-30-ը Մոսկուայում տեղի ունեցաւ Լենինեան և Պատմա-յեղափոխական թանգարանների աշխատողների գիտական նստաշրջան, որտեղ քննարկուեց հետեւեալ պրոբլեմային հարցը՝ «Հոկտեմբերեան սոցիալիստական մեծ յեղափոխութիւնը, թանգարանների գիտա-հետազօտական և պրոպագանդիստական աշխատանքը»: Պէտք է նշել, որ այն մեծ ընդգրկում ունեցող կոնֆերանս էր, որ կազմակերպել էին ՍՍՀՄ Կուլտուրայի մինիստրութիւնը, Վ. Ի. Լենինի կենտրոնական թանգարանը և ՍՍՀՄ Յեղափոխութեան կենտրոնական թանգարանը:

Կոնֆերանսում լսուեցին աւելի քան հարիւր զեկուցումներ և ելոյթներ: Այստեղ մասնակցում էին ՍՍՀՄ-ի այս բնոյթի առաջատար թանգարանների ներկայացուցիչները, ինչպէս և արտասահմանեան թանգարանների աշխատակիցներ՝ Գերմանական դեմոկրատական հանրապետութեան, Վիետնամի, Հունգարիայի, Կորէայի, Կուբայի, Լաոսի, Մոնղոլիայի, Լեհաստանի, Ռումինիայի, Չեխոսլովակիայի, Հարաւսլաւիայի և Ֆինլանդիայի մի շարք թանգարանների ներկայացուցիչներ: Այս կոնֆերանսին Հայկական ՍՍՀ-ից մասնակցում էր Հենրի Սարգսեանը, որը 1987 թ. Սեպտեմբերի 29-ին ելոյթ ունեցաւ առաջին մասնաճիւղում, որտեղ քննարկւում էր հետեւեալ հարցը՝ «Թանգարանային յուշարձանները, որպէս աղբիւրագիտական հիմք, թանգարաններում Հոկտեմբերեան սոցիալիստական մեծ յեղափոխութեան և սոցիալիստական շինարարութեան պատմութեան գիտահետազօտական և գաղափարադաստիարակչական գործունէութեան ուսումնասիրման համար»: Այս մասնաճիւղում նա կարդաց «Յեղափոխական շարժման ականաւոր գործիչները հայկական մեդալային արուեստում»: Զեկուցման մէջ քննարկուել են հայ մեդալագործների ստեղծած փոքրածաւալ յուշարձանները, պահպանելով ժամանակագրութիւնը: Այստեղ քննարկուել են նախ և առաջ Վ. Ի. Լենինին նուիրուած մեդալները: Մեդալների մեծ խումբ նուիրուած է Ստեփան Շահումեանին, ինչպէս և Սիմոն Տէր-Պետրոսեանին, Սուրէն Սպանդարեանին, Ալեքսանդր Բեկզադեանին, Վահան Տէրեանին, Ալեքսանդր Միասնիկեանին, Յովհաննէս Բաղրամեանին և ուրիշներին:

Սովետական մեդալագործների ստեղծած հազարաւոր մեդալների հենքի վրայ հայ մեդալագործների յօրինուածքները քանակապէս շատ չեն: Նրանք հիմնականում թողարկուել են յոբելեանների առիթով:

1987 թ. Հոկտեմբերի 14-16-ը Լենինգրադում տեղի ունեցաւ կոնֆերանս նուիրուած Պետական Էրմիտաժի դրամագիտութեան բաժնի հիմնադրման 200-ամեակին: Կոնֆերանսում քննարկուելու էր հետեւեալ գիտական պրոբլեմը՝ «Նորը սովետական դրամագիտութիւնում և դրամագիտական թանգարանագիտութիւնում»:

Յոբելեանական այս մեծ կոնֆերանսում երեք օրուայ ընթացքում լսուեց 55 զեկուցում: Հայաստանից մասնակցում էին երկու հոգի:

Խ. Մուշեղեանի առաջին զեկուցման թեման էր «Հայաստանի արտաքին կապերը դրամագիտական տուեալներով (անտիկ ժամանակներից մինչև մոնղոլական լուծը)»: Մուշեղեանի երկրորդ զեկուցման թեման էր «Անի և Դուին քաղաքներից պեղուած դրամների հիմնական խմբերը»:

Հենրի Սագսեանը կարդաց հետեւեալ զեկուցումը՝ «Հայկական մեդալային արուեստի զարգացման փուլերը»: Հեղինակի կողմից հաւաքուած նիւթերը սկսած 60-ական թուականների երկրորդ կէսից հնարաւորութիւն են ընձեռում յատուկ ներկայացնել այս արուեստի զարգացման առանձնայակութիւնները և հիմնական էտապները: Հայաստանի քաղաքական, տնտեսական և մշակութային պատմութիւնը ընթացաւ այնպէս, որ մեդալային արուեստը զարգացաւ երկու ուղղութեամբ սփիւռքում և մայր Հայաստանում: Հեղինակը համառօտ ներկայացնում է սփիւռքի հայկական մեդալների զարգացման օջախները: Առանձին խումբ են կազմում Վենետիկի ու Վիեննայի Մխիթարեան միաբանութեան մեդալների թողարկումները: Մայր Հայաստանում մեդալային արուեստը զարգացաւ աւելի ուշ՝ ԺԹ դ. կէսերից: Մեդալների պարբերաբար թողարկումները փաստօրէն սկսուել են 1960-ական թուականներից:

1987 թ. Հոկտեմբերի 19-23-ը Զվենիգորոդ քաղաքում (Մոսկուայի՝ մարզ) տեղի ունեցաւ երկրորդ համամիութենական դրամագիտական կոնֆերանսը: Այն կազմակերպել էին Սովետական Միութեան պատմաբանների ազգային կոմիտէի դրամագիտկան կոմիսիան և ՍՍՀՄ Գիտութիւնների ակադեմիայի Արևելագիտութեան ինստիտուտը: Կոնֆերանսը ունէր հարցերի քննարկման բաւական բարդ ծրագիր: Փաստօրէն այս կոնֆերանսը Լենինգրադի նստաշրջանի շարունակութիւնը դարձաւ: Այստեղ հաւաքուել էին ՍՍՀՄ-ի հանրապետութիւնների բոլոր սերունդների դրամագէտները: երեք օրուայ ընթացքում կարդացուեց շուրջ 40 զեկուցում:

Կոնֆերանսում արաջադրուած էր քննարկման երկու պրոբլեմային հարց՝ ա) դրամագիտութիւնը և չափագիտութիւնը (մետրոլոգիա), բ) դրամագիտական նոր գտածոների մասին և թանգարանային հաւաքածուների համալրումը:

Ցաւօք, առաջին պրոբլեմի վերաբերեալ հայ դրամագէտներից ոչ ոք ելոյթ չունեցաւ: Իսկ հայկական դրամների չափագիտական ուսումասիրութիւններով գրեթէ չեն զբաղւում: Այս հարցերը կամ շրջանցւում են, կամ ներկայացւում են մակերեսօրէն, ընդհանուր դարձուածքներով:

Հայ դրամագէտներից Զվենիգորոդում զեկուցում կարդաց Խ. Մուշեղեանը՝ «Հայաստանում դրամագիտական գտածոների գրանցման վերաբերեալ»:

Զեկուցումը բաժանված է երկու խմբի՝ անտիկ ժամանակաշրջանի դրամներ և վաղ միջնադարեան դրամներ: Փաստօրէն, զեկուցման մէջ քննարկւում են միայն Հայկական ՍՍՀ տարածքից յայտնաբերուած գանձերը: Այն սկսւում է Արտաշատի պեղումներից յայտնաբերուած Տիգրան Բ-ի օրօք թողարկուած դրամների յայտնի գանձի քննարկմամբ:Հեղինակը առանձին ուշադրութեան էր արժանացրել 1986 թ. Սիսիանի շրջանի Սիւնիք գիւղում գտնուած արծաթեայ դրամների գանձը (աւելի քան 2000 դրամ Զ-Թ դդ.):

Հեղինակը փաստօրէն ներկայացրեց եօթ գանձ: Անշուշտ շատ նիւթեր ինչպէս գանձեր, այնպէս էլ առանձին գտածոներ գտնուած վերջին երկու տասնամեակների ընթացքում, դուրս էին մնացել տեսադաշտից: Այնու ամենայնիւ զեկուցումը լսուեց հետաքրքրութեամբ:

Զվենիգորոդի կոնֆերանսում հետաքրքիր զեկուցմամբ հանդէս եկաւ Վ. Ե. Նահապետեանը Մոսկուայից: Երիտասարդ գիտնականը (Ա. Վ. Ֆոմինի հետ) քննարկել էր 18888 դիրհեմ, որոնցից 323-ի վրայ կան բարակ ասեղով արուած նշաններ արաբերէն, փեհլևի, սոգդի և յունարէն: Զեկուցումը դժուարին և բարեխիղճ աշխատանքի արդիւնք էր, որոնք ամփոփուած են երկու աղիւսակներում (տես թեզիսները էջ 55-56): Իմ կարծիքով երիտասարդ աղջիկը ունի խոստումնալից ապագայ դրամագիտութեան ասպարէզում, քանի որ օժտուած է ինքնուրոյն մտածողութեամբ, նուիրուածութեամբ դէպի իր սիրած գործը:

Մի երկու խօսք Զվենիգորոդի կոնֆերանսի մասին: Ինչպէս ասուեց այս ներկայանալի կոնֆերանսում Հայաստանի դրամագէտներից զեկուցում կարդաց միայն մէկ հոգի: Այդ իրողութիւնը մի կողմից ցաւալի էր և գուցէ վիրաւորական, քանի որ ցանկացողներ կային և ինֆորմացիայի պակասութեան և ամբարեացակամութեան հետևանքով (որոշ անձանց մօտ իբրև յարաբերութիւնների չափանիշ) խանգարեցին, որպէսզի հայ դրամագէտների աշխատանքների արդիւնքները հնչէին լիարժէք և խորը: Կարծում եմ մեզ յաջողուեց վերացնել այդ ճեղքուածքը և յաջորդ կոնֆերանսում, յատկապէս մեր երիտասարդ դրամագէտները կը գան հետաքրքիր զեկուցումներով:

Եւ վերջապէս 1988 թ. Մայիսի 18-22-ը Երևանում կայացաւ համամիութենական երրորդ սիմպոզիումը, նուիրուած հելլենիստական մշակոյթի պրոբլեմներին Արևելքում: Այն կազմակերպել էին ՍՍՀՄ Հնագիտութեան ինստիտուտը և Հայկական ՍՍՀ Գիտութեան ակադեմիայի Հնագիտութեան և ազգագրութեան ինստիտուտը: Այստեղ հաւաքուել էին Սովետական Միութեան աւելի քան տասը քաղաքներից գիտնականներ, որտեղ պէտք է լսուէր 62 զեկուցում, սակայն յայտնի պատճառներով Բաքուի գիտնականներ բացակայում էին:

Հնագիտութեան և ազգագրութեան ինստիտուտի գիտաշխատող, Արտաշատի հնագիտական արշաւախմբի անդամ Մ. Զարդարեանի թեման էր «Անտիկ դարաշրջանում հայ-սիրիական փոխյարաբերութիւնների պրոբլեմի շուրջը»: Արտաշատի և Հայաստանի այլ յուշարձաններից գտնուած նիւթերի հիման վրայ հեղինակը ներկայացնում է հայ-սիրիական փոխյարաբերութիւնները ուշ հելլենիստական և հռոմէական ժամանակ: Հեղինակը քննում է նաև դրամագիտական նիւթը, որը հնարաւորութիւն է ընձեռում լուսաբանել հայ-սիրիական առևտրական կապերը: Հեղինակի հաշւումներով Հայաստան ներմուծուած անտիկ դրամների 40 տոկոսն ունեն սիրիական ծագում:

Դրամների քննութիւնը ցոյց է տալիս, որ սիրիական թողարկումները շրջանառութեան մէջ են եղել մ.թ.ա. Բ դ. մինչև մ.թ. Բ դ.:

Հենրի Սարգսեանը կարդաց «Դիտողութիւններ անտիկ Հայաստանի դրամական շրջանառութեան վերաբերեալ» զեկուցումը: Յայտնի է, որ շուկան, որպէս օրէնք երկար ժամանակ է պահպանում դրամական էմիսիաների թողարկումները: Անհրաժեշտ է մեծ ուշադրութիւն դարձնել դրամների յայտնաբերման ստոյգ վայրի, դրամները ուղեկցող հնագիտական նիւթերի գրաւոր սկզբնաղբիւրների և այլնի վրայ: Մ.թ.ա. Դ դ. Հայաստանում տարածում են ստանում Ալեքսանդր Մակեդոնացու դրամները: Ներկայացւում է 80-ական թուականներին Հայաստանում գտնուած Ա. Մակեդոնացու ոսկեայ դրամը:

Հեղինակը ներկայացնում է հռոմէական ոսկեայ դրամները գտնուած Հայաստանի տարածքից, մի փաստ, որ մինչ այդ ժխտւում էր:

Ռուբէն Վարդանեանի զեկուցումը «Թանգ-ի Սարուակի բարձրաքանդակների թուագրման մասին» նուիրուած էր պարթևական ժամանակաշրջանի պատմամշակութային կարևոր յուշարձանների քննութեանը:

Յասմիկ Մանուկեանը կարդաց «Անտիկ շրջանի քարի ու ապակեայ բազմանիստ կնիքները գտնուած Հայաստանի տարածքից» զեկուցումը: Այս կնիքները տարածուած են եղել Հայաստանի բոլոր շրջաններում մ.թ.ա. Բ-Ա դդ.:

Արտաշատի արշաւախմբի ղեկավար Ժորես Խաչատրեանը «Անտիկ աւանդութիւնները Արտաշատում» զեկուցման մէջ տալիս է համառօտ քաղաքի պատմութիւնը, գտնուած իրերի քննութիւնը: Հեղինակը ներկայացնում է Արտաշատից գտնուած դրամների տեսակները, որոնք արտայայտում են Հայաստանի առևտրական ուղղութիւնները: Այստեղ գտնուել են մեծ քանակութեամբ սելևկեան, կապադովկիական, պոնտական, պարթևական, հռոմէական և ուրիշ դրամներ:

Արտաշատում է գտնուել մի հսկայական արխիւ, որը պարունակում է ութ հազար կնիք պատրաստուած մ.թ.ա. Բ դ. մինչև մ.թ. 58 թ.: Այստեղ ներկայացուած են շատ երկրներ Հնդկաստանից մինչև Հռոմ և եգիպտոսից մինչև Սև ծովի հիւսիսային երկրները:

ՀԵՆՐԻ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ
Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարան
Երևան

THE PARTICIPATION OF ARMENIAN NUMISMATISTS IN THE 1987 to 1988 SYMPOSIUMS

[Summary]

It is common knowledge that the objective of scientific conferences is to deliver and brainstorm new ideas. For various scientists these meetings have become a location where the presentation, exchange, and discusssion of new ideas inspire or trigger others. Papers read in these symposiums are recomposed, polished, and then published for the scientific community and the public. For these reasons every scientist has the desire to participate in these scientific conferences organized within or outside of the Soviet Union.

During the past two years (March 1987 to May 1988) the Armenian numismatists have had a very busy schedule. They have been actively participating and delivering scholarly papers The symposiums were organized and took place in Yerevan (March 16-20, 1987), Yerevan (May 18-25, 1987), Omsk (May 25-27, 1987), Yerevan (June 2-4, 1987), Moscow (September 28-30, 1987), Leningrad (October 14-16, 1987), Zvenigorod (October 19-23, 1987), and Yerevan (May 18-22, 1988).

Several hundred papers were read by participating scientists both from inside and outside of the Soviet Union. The following scholars read papers where the topic included material relating to Armenian numismatics: Kh. A. Mousheghian, Henry V. Sarkissian, Grigor Grigorian, Astghik Israelian, Ya. R. Dashkevich, S. S. Mnatsakanian, V. E. Nahapetian and A. V. Fomin, M. Zardarian, R. Vardanian, Hasmik Manukian, and Zhores Khachatrian.

Henry V. Sarkisian
State Museum of Armenian History
Yerevan

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

1. *Հայկական ՍՍՀ-ում 1985-86 թթ. դաշտային հնագիտական աշխատանքների արդյունքներին նվիրված գիտական նստաշրջան: Զեկուցումների թեզիսներ, 16-20 Մարտի 1987 թ.*: Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատարակչութիւն, Երևան, 1987 թ.: Հ. Վ. Սարգսյան (ՀՊՊԹ), «Էրեբունիում գտնված միլետյան դրամների հարցի շուրջը», էջ 48-50:

2. *Հանրապետական գիտական նստաշրջան նվիրված 1984-85 թթ. ազգագրական և բանագիտական հետազոտությունների հանրագումարին: Զեկուցումների թեզիսներ, 1987 թ. Մայիսի 18-20.* Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատարակչութիւն, Երևան, 1987 թ.: Գ. Մ. Գրիգորյան, «Ուշ միջնադարյան հայկական տոհմանշանները (ըստ Լվովի հուշակոթողների)», էջ 21-25: Հ. Վ. Սարգսյան, «Հայկական ասեղնագործության մի բացառիկ նմուշ», էջ 80-82:

3. *Համամիութենական գիտական կոնֆերանս «Ազգագրական գիտությունը և ազգագրական գիտելիքների տարածումը» նվիրված Մեծ Հոկտեմբերի 70-ամյակին: Ժողովուրդների մշակույթի զարգացման պրոբլեմները և մշակույթի ուսումնասիրությունը թանգարանային հավաքածուներով: Զեկուցումների թեզիսներ*, Օմսկ, 1987 թ.: Ա. Ռ. Իսրայելյան, «Դրամներ հայկական ժողովրդական հավատալիքներում», էջ 121-2 (ռուսերէն): Հ. Վ. Սարգսյան, «Դրամագիտական հուշարձանները և հայկական զարդերը», էջ 151-3 (ռուսերէն):

4. *Հայաստանի մշակույթի և արվեստի պրոբլեմներին նվիրված հանրապետական գիտական VI-րդ կոնֆերանս: Զեկուցումների թեզիսներ*, Երևան, 2-4 Յունիսի 1987 թ.: Յա. Ռ. Դաշկևիչ, «Ուկրաինայի հայերի սիմվոլիկան (14-17-րդ դդ.)», էջ 119-21 (ռուսերէն): Ս. Ս. Մնացականյան, «Հերալդիկ էմբլեմատիկայի կազմավորման գեղարվեստական նախադրյալները միջնադարյան հայկական քանդակում (պրոբլեմի հարցադրման շուրջ)», էջ 172-6 (ռուսերէն): Խ. Ա. Մուշեղյան, «'Հայաստան' անունը կրող դրամների ժամանակագրությունը», էջ 182-3 (ռուսերէն): Հ. Վ. Սարգսյան, «Մեդալային արվեստը սփյուռքում», էջ 204-5 (ռուսերէն):

5. *Լենինյան պատմահեղափոխական թանգարանների աշխատողների գիտական նստաշրջանի թեզիսներ նվիրված «Հոկտեմբերյան Սոցիալիստական Մեծ հեղափոխության համաշխարային պատմական նշանակությանը: Գիտահետազոտական և պրոպագանդիստական աշխատանքը թանգարաններում» պրոբլեմին:* Մոսկուա, 28-30 Սեպտեմբերի 1987 թ.: Հ. Վ. Սարգսյան, «Հեղափոխական գործիչները հայկական մեդալային արվեստում», էջ 1-6 (ռուսերէն):

6. *Նորը սովետական դրամաշրջության և դրամագիտական թանգարանագիտության մեջ: Գիտական կոնֆերանսի զեկուցումների ու հաղորդումների համառոտ թեզիսներ (Էրմիտաժի դրամագիտության բաժնի 200-ամյակի առթիւ),* Լենին-

գրադ, 1987 թ.: Խ. Ա. Մուշեղյան, «Հայաստանի արտաքին կապերը դրամագիտական տվյալներով (անտիկ ժամանակներից մինչև մոնղոլական լուծը), էջ 64-6, (ռուսերէն): Խ. Ա. Մուշեղյան, «Անի և Դվին քաղաքներից պեղված դրամների հիմնական խմբերը», էջ 78-9 (ռուսերէն): Հ. Վ. Սարգսյան, «Հայկական մեդալային արվեստի զարգացման փուլերը», էջ 85-7 (ռուսերէն):
7. *Երկրորդ համամիութենական դրամագիտական կոնֆերանս, 1987 թ., Զեկուցումների հաղորդումների թեզիսներ* Մոսկուա, 1987 թ.: Խ. Ա. Մուշեղյան «Հայաստանում դրամագիտական գտածոների գրանցման վերաբերյալ, էջ 49-50 (ռուսերէն): Վ. Ե. Նահապետյան, Ա. Վ. Ֆոմին, «Քուֆի 8-10-րդ դդ. դրամների նոր գտածոները փորագիր նշաններով, էջ 53-6 (ռուսերէն):
8. *Համամիութենական երրորդ սիմպոզիում նվիրված հելլենիստական մշակույթի պրոբլեմներին արևելքում, Մայիս, 1988 թ.: Զեկուցումների թեզիսներ* Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատարակչութիւն, Երևան, 1988 թ.: Ռ. Ե. Վարդանյան, «Թանգ-ի Սարվակի բարձրաքանդակների թվագրման մասին», էջ 14-5 (ռուսերէն): Մ. Հ. Զարդարյան, «Անտիկ դարաշրջանում հայ-սիրիական փոխհարաբերությունների պրոբլեմի շուրջը», էջ 25-6 (ռուսերէն): Հ. Բ. Մանուկյան, «Անտիկ շրջանի քարե և ապակյա բազմանիստ կնիքները գտնված Հայաստանի տարածքից», էջ 46-7 (ռուսերէն): Հ. Վ. Սարգսյան, «Դիտողություններ անտիկ Հայաստանի դրամական շրջանառության վերաբերյալ», էջ 76-8 (ռուսերէն): Ժ. Դ. Խաչատրյան, «Անտիկ ավանդությունները Արտաշատում», էջ 90-3 (ռուսերէն):

ARMENIAN NUMISMATIC LITERATURE

25 ALMA. Bedoukian Collection of Armenian Antiquities Donated to ALMA Museum. *Armenian Observer,* Vol. XVIII (31 August 1988), No. 41, p. 2; *Armenian Weekly,* Vol. LVIII (27 August 1988), No. 33 (29363), pp. 5, 13; *Nor Gyank,* Vol. X (1 September 1988), No. 37, p. 47; *Asbarez,* Vol. LXXX (22 October 1988), No. 8387, p. 31.

In a press release it is announced that Paul Z. Bedoukian will donate his unique collection of Armenian metal work, ceramics, woven art, early Armenian printed books, and coins to the Armenian Library and Museum of America. YTN

Թերթերու տրուած ծանուցումով մը յայտարարուած է, թէ Զարեհ Պ. Պտուկեան պիտի նուիրէ իր մետաղեայ արուեստի առարկաներու, յախճապակիի, հիւսուածեղէնի, հնատիպ գրքերու և դրամներու եզակի հաւաքածոն Ամերիկայի Հայ Գրադարանին ու Թանգարանին: ԵԹՆ

26 ARMENIAN WEEKLY. ANEC Marks 7th & Final Year of Lillian Maksudian Awards. *Armenian Weekly,* Vol. LVIII (27 August 1988), No. 33 (29363), p. 4.

Mention is made that in 1981 the Maksudian brothers donated 300 ancient and medieval Armenian coins to the Eastern Prelacy of Armenian Church designated specifically to award outstanding Armenian youth in a period of seven years. The receipients of the 1988 awards are listed. YTN

Յիշուած է թէ 1981 թ. Մաքսուտեան եղբայրները նուիրեցին 300 հին ու միջնադարեան հայկական դրամներ Հայաստանեաց Եկեղեցւոյ Արևելեան Թեմին, հայ ուսանողական պարգևատրութեան համար, եօթը տարուան շրջանին մը մէջ: 1988 թ. նուէր ստացողներուն անունները արձանագրուած են: ԵԹՆ

DONATIONS
(Period ending 30 September 1988)

Anonimous Donations	$3,000.00
Jamgochian, N.	50.00
Keshishian, J.	44.00
Movsessian, G.	55.00